

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łękawica na lata 2024 – 2027

Zlecniodawca:

Urząd Gminy w Łękawicy
ul. Wspólna 24
34-321 Łękawica
tel. (33) 865 16 01
www.lekawica.com.pl
e-mail: sekretariat@lekawica.com.pl

Wykonawca opracowania:
Pracownia Techniczno-Przyrodnicza
Ul. M. Zawiszy 17
05-280 Zawiszyn
tel. 695 454 976
e-mail: ptp.zawiszyn@gmail.com

Autorzy opracowania
Małgorzata Zając
Tomasz Zając

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	6
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	12
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym	12
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2020	12
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS)	13
4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 (KPZK)	13
4.1.4 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.....	14
4.1.5 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026	15
4.1.6 Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona Zabytków”	16
4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	16
4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”	16
4.2.2 Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020.....	17
4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.....	18
4.2.4 Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025	18
4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Żywieckiego 2030+.....	19
4.2.6 Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami w powiecie żywieckim.....	20
4.2.7 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Żywieckiego	20
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	21
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	21
5.1.1 Strategia rozwoju Gminy Łękawica na lata 2014-2025.....	21
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łękawica	24
5.1.3 Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Łękawica.....	27
5.2 Zasoby dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i naturalnego Gminy Łękawica	31
5.2.1 Ogólna charakterystyka Gminy Łękawica	31
5.2.2 Rys historyczny	32
5.2.3.1 Zabytkowe układy przestrzenne.....	34
5.2.3.2 Najważniejsze obiekty zabytkowe Gminy Łękawica	35
5.3. Zabytki Gminy Łękawica objęte prawnymi formami ochrony	40

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	40
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	41
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	41
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	41
5.5 Dziedzictwo niematerialne	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy.....	49
7. Założenia programowe.....	49
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	53
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, monitoring i ewaluacja programu.....	54
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	55
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	56

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest Program Opieki nad Zabytkami dla wiejskiej Gminy Łękawica (zwanego w dalszej części opracowania Programem). Gmina Łękawica znajduje się w południowo-wschodniej części województwa śląskiego i wchodzi w skład powiatu żywieckiego. Sąsiadami Gminy Łękawica są gminy: Ślemień, Gilowice, Żywiec, Czernichów i Porąbka oraz gmina Andrychów należąca do powiatu wadowickiego leżącego w województwie małopolskim. Ośrodkiem administracyjnym i kulturalnym gminy jest miejscowość Łękawica.

Program ma na celu wskazanie zasadniczych kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami wraz z popularyzacją dóbr kultury i środowiska w latach 2024-2027. W szczególności opracowanie ma posłużyć koordynacji przedsięwzięć podejmowanych na terenie Gminy Łękawica na rzecz opieki nad zabytkami, przy poszanowaniu kompetencji własnych samorządu gminnego oraz stworzeniu płaszczyzny do współpracy nie tylko z prywatnymi właścicielami zabytków czy ich użytkownikami, ale również z lokalną społecznością oraz wszystkimi innymi podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz ochrony dóbr kultury. Program określa zasady współpracy pomiędzy samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz reguły finansowania i organizacji działań ochronnych wobec środowiska kulturowego oraz działań edukacyjnych i wychowawczych wobec społeczności gminnej.

Zaplanowane działania skierowane są głównie na zahamowanie procesów degradacji zabytków i w miarę możliwości doprowadzenie ich stanu do poprawy, przy jednoczesnym zwiększeniu atrakcyjności zabytków poprzez turystyczne zagospodarowanie walorów przyrodniczych i równoległym budowaniu baz wiedzy o lokalnych zasobach dziedzictwa kulturowego. Realizacja wskazanych zadań odbywać się będzie z uwzględnieniem uwarunkowań krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego oraz uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Istotne znaczenie w Programie odgrywa postulat pobudzenia w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej i wzmocnienia ich tożsamości z miejscem zamieszkania. Uwrażliwienie na przedmiotowe kwestie, chociażby poprzez zaplanowane działania o charakterze informacyjnym i edukacyjnym, powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego. Natomiast upowszechnienie wiedzy o zabytkach oraz eksponowanie i promowanie dóbr kultury gminy, w powiecie, w województwie i w kraju może znacznie przyczynić się do zwiększenia zainteresowania regionem pod względem turystycznym, co w konsekwencji przełoży się również na lokalną gospodarkę. Ponadto, wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych zacieśnia więzy, sprzyja integracji i minimalizuje niektóre negatywne skutki globalizacji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łękawica na lata 2024-2027 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami został opracowany w związku z realizacją ustawowych zadań gminy wynikających z ustawy z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463, 1688.) oraz zadań o charakterze ochronnym z ustawy dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951, 1688, 1904).

Zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym, gmina wykonuje zadania zaspokajające zbiorowe potrzeby wspólnoty, w szczególności sprawy w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Mają one charakter elementarny, zasadniczy i dotyczący celów, które z określonych względów nie wymagają działań komplementarnych. Równolegle, w myśl art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawodawca zobowiązał do sporządzania czteroletnich gminnych programów opieki nad zabytkami.

Programy te, zgodnie z art. 87 ust. 2, mają na celu w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Natomiast z realizacji programu wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy (art. 87 ust. 5).

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Polski system prawny gwarantuje ochronę całości dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), tworząc szereg regulacji zarówno na poziomie ustawowym, jak i na poziomie aktów wykonawczych.

3.1 Konstytucja

Najważniejszym aktem prawnym nakładającym na Państwo obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego i przekazania go kolejnym pokoleniom jest **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483, z późn. zm.). Już w preambule został wyartykułowany ten przedmiotowy obowiązek. Ponadto w art. 5 Konstytucji RP znajduje się odniesienie do obowiązku strzeżenia dziedzictwa narodowego. Natomiast w art. 6 Konstytucji RP ustawodawca wskazał istotę i obowiązek ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Ustawa zasadnicza nie tylko określa odpowiedzialność konstytucyjną Państwa, ale również nakłada obowiązek na każdego obywatela, żeby dbał o dobro wspólne (art. 82 i art. 86).

3.2 Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951, 1688, 1904.). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. W art. 3 ustawa wprowadza definicje zabytku, zabytku nieruchomego, zabytku ruchomego, zabytku archeologicznego, historycznego układu urbanistycznego lub ruralistycznego, historycznego zespołu budowlanego, krajobrazu kulturowego.

- **Zabytkiem** jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art.3 pkt 1).
- **Za zabytek nieruchomy** uznaje się w szczególności: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji (art.6 ust. 1 pkt 1).
- **Za zabytek ruchomy** uznaje się w szczególności: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (art.6 ust. 1 pkt 2).
- **Zabytki archeologiczne** uznaje się w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6 pkt 3).
- **Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** to przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg (art.3 pkt 12).
- **Historyczny zespół budowlany** to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi (art.3, pkt 13).
- **Krajobraz kulturowy** to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art.3 pkt 14).

Ochronie podlegają mogą nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art.6, ust.2).

Ustawa rozróżnia kompetencje i obowiązki w działaniach przy zabytkach na ochronę i opiekę. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu działań przez organy administracji publicznej, a opieka należy do obowiązków właścicieli zabytków.

Zgodnie z art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **ochrona zabytków** polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast **opieka nad zabytkiem**, w myśl art. 5 przedmiotowej ustawy, sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) **zabytki nieruchomości**, będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 2) **zabytki ruchome**, będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne**, będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art.6, ust.2).

Formami ochrony zabytków, w myśl z art. 7 ustawy, są:

1) **wpis do rejestru zabytków** – do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek,

2) **wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa** – na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. Wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

3) **uznanie za pomnik historii** – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

4) **utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć rada gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5) **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.**

Zgodnie z art. 18 ustawy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się również przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje **organy ochrony zabytków** z wyszczególnieniem ich kompetencji. Zgodnie z treścią art. 89 przedmiotowej ustawy są nimi: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków, zaś wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Ustawa nakłada na Gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego

oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16)

- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18 i art. 20)
- obowiązek prowadzenia przez Wójta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22ust.4)
- przyjmowanie przez Wójta Gminy zawiadomień o odkryciu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem i niezwłoczne przekazywanie ich Konserwatorowi (art.32 ust.1 pkt 3 i ust.2)
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71)
- prawo ubiegania się przez Gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73)
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81)
- sporządzanie przez Wójta i przyjmowanie przez Radę Gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata Wójt przedstawia sprawozdanie Radzie Gminy (art.87).

3.3 Przepisy wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U.2022 poz. 1388,2053);
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz.U.2017.1384 z dnia 2017.07.17);
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz.U.2017.928 z dnia 2017.05.11);
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz.U.2015.1275 z dnia 2015.09.01);
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U.2014.110 z dnia 2014.01.22);
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U.2021.56 z dnia 2021.01.11);
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U.2011.89.510 z dnia 2011.04.29);
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.2019.1470 z dnia 2019.08.06);
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U.2020.1901 z dnia 2020.10.28);

10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U.2004.124.1304 z dnia 2004.06.02);
11. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004.30.259 z dnia 2004.02.27);
12. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U.2004.71.650 z dnia 2004.04.21);
13. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U.2004.75.706 z dnia 2004.04.23);
14. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U.2004.212.2153 z dnia 2004.09.29);
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz.U.2004.102.1066 z dnia 2004.05.01).

3.4 Pozostałe akty prawne

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463, 1688, t.j. z dnia 28.09.2023);
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977, 1506, 1597, 1688, t.j. z dnia 21.09.2023);
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2023 r. poz. 344, 1113, 1463, t.j. z dnia 03.08.2023);
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556, 2687, z 2023 r. poz. 877, 1506, t.j. z dnia 29.08.2023);
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336, 1688, t.j. z dnia 21.09.2023);
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682, 553, 967, t.j. z dnia 01.06.2023);
7. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194, z 2023 r. poz. 1662, t.j. z dnia 06.09.2023);
8. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2509, t.j. z dnia 23.01.2023);
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571, t.j. z dnia 07.04.2023);
10. Ustawa z 14 lipca 1983 r o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164, z późn. zm., t.j. z dnia 08.12.2021);
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2021 r. poz. 485, z 2023 r. poz. 28, 1688, t.j. z dnia 22.09.2023);
12. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 poz. 385, t.j. z dnia 18.02.2022);
13. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393, t.j. z dnia 01.12.2022);
14. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2023 r. poz. 887, 1688 t.j. z dnia 21.09.2023);
15. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337, t.j. z dnia 13.12.2018);
16. Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 1637, t.j. z dnia 07.09.2023).

3.5 Międzynarodowe dokumenty określające zasady i metody ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),
2. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),
4. Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),
5. Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
6. Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98),
7. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
8. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łękawica sporządzono przy uwzględnieniu zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, przez co należy rozumieć opracowania o charakterze strategicznym właściwym tematyce ochrony dóbr kultury na szczeblu ogólnokrajowym.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.).

Głównym celem strategicznym Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce, m.in. poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Zrównoważony rozwój kultury podniesiono do roli najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, która określa całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, warunkuje tożsamość narodową i zapewnia ciągłość tradycji i rozwoju regionów. Jako cele uzupełniające wskazano: wzrost efektywności zarządzania sferą kultury, zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury, wzrost udziału kultury w PKB, zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków, modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury, wzrost uczestnictwa w kulturze, rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych, efektywną promocję twórczości, promocję polskiej kultury za granicą, ochronę własności intelektualnej i walkę z piractwem, wprowadzenie

innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury oraz rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Wśród kierunków działań zmierzających do realizacji ww. celów wskazano między innymi: budowę nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków, kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, rekreacyjne, edukacyjne, społeczne, jak również zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów oraz tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej.

Podejmowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie do nich dostępności mieszkańców, turystów i inwestorów a także zwiększając atrakcyjność regionu i wykorzystanie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym. Instrumentami realizacji Narodowej Strategii Rozwoju Kultury są: inicjatywa ustawodawcza, Narodowe Programy Kultury, programy operacyjne oraz wieloletnie programy inwestycyjne i inne dokumenty odnoszące się do kultury.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W odniesieniu do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami istotne znaczenie ma cel szczegółowy strategii „*Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*” w ramach którego wyróżniono następujące priorytety:

1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze;
2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury;
3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury;
4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę;
5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Jednym z kluczowych obszarów i kierunków działań w zakresie rozwoju kapitału społecznego jest szeroko rozumiana ochrona dziedzictwa kulturowego. Zdefiniowana jest ona w SRKS w ramach omawianego celu szczegółowego jako działanie priorytetowe nr 2 pn. *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury*. Inicjując działania ochronne zwiększa się dostępność tegoż dziedzictwa, co z kolei przekłada się na zwiększone poczucie tożsamości społeczeństwa, przywiązanie do regionu czy budowanie i utrwalanie przynależności lokalnych i ponadlokalnych społeczności do określonych wspólnot. Zwiększenie dostępności dóbr kultury i dziedzictwa przynosi ponadto szereg wymiernych korzyści, takich jak: rozwój infrastruktury muzealniczej, pobudzanie turystyki kulturowej, a także powstawanie i rozwój miejsc związanych z nauką i kultywowaniem tradycji. W ramach przedmiotowego obszaru priorytetowo traktowane są wszelkie działania inwestycyjne związane z zachowaniem obiektów zabytkowych oraz usprawnieniem systemu ochrony zabytków. Priorytet ten znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumentach i programach o znaczeniu centralnym – przede wszystkim w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 (KPZK)

Koncepcja została przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011r. i jest najważniejszym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju do 2030 roku, określono

cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju oraz wskazano zasady, według których działalność człowieka powinna być realizowana w przestrzeni. Cel strategiczny Koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 brzmi następująco: „Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”. Osiąganie tego celu musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja wskazuje najistotniejsze problemy zagospodarowania polskiej przestrzeni i konkretne działania w 6 obszarach tematycznych, ściśle ze sobą powiązanych i dopełniających się:

1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

4.1.4 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Celem strategicznym polityki regionalnej, zdefiniowanym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, jest efektywne wykorzystywanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co będzie tworzyć warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. KSRR ustala 3 szczegółowe cele:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach celu „Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym” jednym z kierunków interwencji jest „Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów”. Infrastruktura społeczna to zagadnienie pojawiające się w opisie powyższego działania. W strategii podkreślono, że w zakresie infrastruktury kultury celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Poprawa dostępności obejmie infrastrukturę obiektów zabytkowych i miejsc kultury.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 zakłada, że dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno-kulturowym, gospodarczym oraz ekologicznym i przestrzennym, a także działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększania dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego. Podniesie to atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną oraz zwiększy stopień zintegrowania z uwagi na wzmocnioną tożsamość lokalną.

4.1.5 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 stanowi wykonanie obowiązku wynikającego z art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program 2023-2026 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

W Programie na lata 2023-2026 dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech poniższych obszarach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy sformułowany został cel główny Programu 2023-2026 „Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce”. Do realizacji celu głównego posłużą trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

1. Weryfikacja wybranego zasoby zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości, którego kierunkami działania będzie:

- a) podnoszenie wiedzy o grupach zasobu zabytkowego,
- b) ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- c) realizacja międzynarodowych zobowiązań.

2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków:

- a) cyfryzacja procesów administracyjnych,
- b) nowe technologie w ochronie zabytków,
- c) reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja):

- a) wzmocnienie ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych
- b) edukacja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym Programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad tym dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Należą do nich:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmocnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmocnienie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja - podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak i jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. W Krajowym Programie podkreślono, że wśród zadań własnych gminy jest wiele zadań z zakresu „kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Szczególną rolę odgrywają tu gminne programy opieki, stanowiące bardzo istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze.

4.1.6 Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona Zabytków”

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego zarówno w kontekście ogólnosięwiatowym, jak lokalnym. Działania podjęte w ramach realizacji programu dążą do stworzenia trwałych podstaw do harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych. W najbliższych latach wśród dofinansowanych projektów szczególne znaczenie będą odgrywały obiekty pełniące obecnie lub w przeszłości funkcje kulturalne.

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łękawica sporządzono przy uwzględnieniu zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, przez co należy rozumieć opracowania o charakterze strategicznym właściwym tematyce ochrony dóbr kultury na szczeblu wojewódzkim i powiatowym.

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 19 października 2023 roku. Jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej 1 lipca 2013 roku i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030. Uchwalona Strategia jest dokumentem wskazującym główne kierunki rozwoju regionu, który powstał na podstawie doświadczeń z realizacji wcześniejszych strategii oraz problemów, jakie ujawniły się w trakcie poprzedniego i bieżącego programowania. Istotą opracowania jest wskazanie celów rozwojowych, których realizacja zapewni utrzymanie trwałego rozwoju.

Z uwagi na specyficzny układ osadniczy regionu, wysoki poziom urbanizacji, silne rozwinięcie gospodarcze obszaru, cenne walory przyrodnicze oraz duży potencjał ludzki niezbędne są działania zmierzające do zniwelowania dysproporcji i zapewnienia spójności terytorialnej, konkurencyjności, oraz dynamizacji procesów sprawiedliwej transformacji regionu w kierunku nowoczesnej, zielonej gospodarki. Zarysowane w dokumencie cele i kierunki wskazują drogę oraz narzędzia pozwalające na istotne zmiany gospodarcze prowadzące do pobudzenia tempa rozwoju gospodarczego regionu a także poprawy warunków życia w regionie, zarówno dla jego obecnych, jak i przyszłych mieszkańców. Obecna edycja Strategii „Śląskie 2030” bardziej świadomie podejmuje zagadnienia transformacji regionu uwzględniające poszanowanie środowiska naturalnego – Zielone Śląskie oraz kładzie nacisk na wykorzystanie różnych źródeł finansowania. W dalszym ciągu znaczna ilość środków na realizację zadań będzie pochodziła ze środków europejskich jednak mając na uwadze planowaną przyszłą politykę spójności podkreśla konieczność realizacji przedsięwzięć z wykorzystaniem zwrotnych instrumentów finansowych. Strategia zakłada budowanie silnego województwa opartego na czterech kluczowych filarach strategicznych: gospodarce, mieszkańcu, środowisku i zarządzaniu.

W wyniku przeprowadzonych analiz społeczno-gospodarczych, jak i szerokich konsultacji społecznych i warsztatów subregionalnych zarysowano wizję rozwoju regionu skoncentrowaną na działaniach w obrębie czterech celów strategicznych, dla których sformułowano cele operacyjne w perspektywie do roku 2030.

1) Cel strategiczny A (Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej)

1. Konkurencyjna gospodarka
2. Innowacyjna gospodarka
3. Silna lokalna przedsiębiorczość

- 2) Cel strategiczny B (Województwo śląskie regionem przyjaznym dla mieszkańca)
 1. Wysoka jakość usług społecznych, w tym zdrowotnych
 2. Aktywny mieszkaniec
 3. Atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki
- 3) Cel strategiczny C (Województwo śląskie regionem wysokiej jakości środowiska i przestrzeni)
 1. Wysoka jakość środowiska
 2. Efektywna infrastruktura
 3. Atrakcyjne warunki zamieszkania, kompleksowa rewitalizacja, zapobieganie i dostosowanie do zmian klimatu
- 4) Cel strategiczny D (Województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym)
 1. Zrównoważony rozwój terytorialny
 2. Aktywna współpraca z otoczeniem i kreowanie silnej marki regionu
 3. Nowoczesna administracja publiczna

4.2.2 Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006–2020 została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 28 sierpnia 2006 r. Jest to dokument zawierający wizję, cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze rozwoju kultury województwa. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Łękawica jest zgodny ze strategią województwa w zakresie opieki nad zabytkami. W strategii rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2020 wyznaczono cztery cele strategiczne wraz z kierunkami działań.

- CEL 1. Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą i twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.
- 1.1. tworzenie i realizacja programów edukacji kulturowej/edukacji w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych;
 - 1.2. edukacja w zakresie zarządzania kulturą, prowadzenie prac badawczych, kształcenie menedżerów kultury;
 - 1.3. edukacja środowisk twórczych (do skutecznego radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych);
- CEL 2. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego w roli twórców treści kulturowych).
- 2.1. zwiększenie i ułatwianie dostępu do uczestnictwa w kulturze;
 - 2.2. budowa nowych obiektów kulturalnych i poprawa stanu istniejących obiektów kultury;
 - 2.3. poszukiwane atrakcyjnych sposobów upowszechniania treści kulturowych;
 - 2.4. wspieranie programów współpracy ponadregionalnej;
 - 2.5. poprawa informacji i promocji kulturalnej;
 - 2.6. wspieranie rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego
- CEL 3. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego efektywniejsze wykorzystywanie do celów turystycznych.
- 3.1. rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat;
 - 3.2. inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego;
 - 3.3. popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik);
 - 3.4. rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
 - 3.5. rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych i znajdowanie dla nich nowych funkcji;
 - 3.6. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej);
 - 3.7. tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu;

CEL 4. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywania ich kreatywności.

- 4.1. tworzenie warunków oraz instrumentów umożliwiających twórcze działania;
- 4.2. rozwój szkolnictwa artystycznego i projektowego;
- 4.3. rozwój współpracy środowisk twórczych z biznesem i jego otoczeniem;
- 4.4. wspieranie rozwoju wzornictwa przemysłowego i sztuki użytkowej;
- 4.5. podnoszenie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz obiektów użyteczności publicznej;

4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ został uchwalony przez Sejmik Województwa Śląskiego uchwałą Nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r i poprzez ściśle powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie oraz wzajemne relacje. Określone w nim cele polityki przestrzennej województwa dotyczą gospodarczego wzrostu, innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych. Jako dokument regionalny Plan 2020+ określa ramy i warunki merytoryczne dla podejmowania decyzji przestrzennych o charakterze strategicznym i koncentruje się na celach ważnych dla rozwoju województwa. Nie narusza przy tym uprawnień gmin w zakresie planowania miejscowego oraz nie stanowi podstawy wydawania decyzji administracyjnych ustalających lokalizację inwestycji. Plan 2020+ uwzględnia zapisy dokumentów i programów rządowych oraz wojewódzkich, a także pozostaje w zgodności z dokumentami programowymi Unii Europejskiej oraz Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego i Kontraktem Terytorialnym dla Województwa Śląskiego.

W pierwszej części Plan 2020+ określa stan i wskazuje kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa, zwracając uwagę na poszczególne dziedziny rozwoju, jak również indywidualne obszary województwa. Wskazuje zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz problemy jego ochrony. Odnosi się do bogatego i zróżnicowanego dziedzictwa kulturowego województwa, wynikającego z jego położenia na przecięciu szlaków komunikacyjnych wschód-zachód i północ-południe. Zwraca uwagę na związek zachodzący pomiędzy jakością krajobrazu a jakością życia w regionie oraz na konieczność ochrony tego krajobrazu. Zauważa też, że przemiany ostatnich dekad i nowe inwestycje zagrażają historycznym krajobrazom kulturowym, które szybko tracą swe cechy. Podkreśla, że w planowaniu i gospodarowaniu przestrzennym należy dostrzegać gospodarcze znaczenie krajobrazu, co może stanowić o atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej województwa śląskiego.

4.2.4 Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 25 kwietnia 2022 r, UCHWAŁĄ NR VI/43/9/2022 w sprawie przyjęcia Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025.

Nadrzędny cel Programu brzmi: „Harmonijne zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz optymalne zachowanie autentycznego materialnego i niematerialnego dziedzictwa wspomaga budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie.”

Program realizuje między innymi cele określone w art. 87 ust. 2 ustawy, takie jak:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. Określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką na zabytkami.

Aby zrealizować wyznaczony w Programie na lata 2022-2025 cel nadrzędny sformułowane zostały dwa cele strategiczne oraz cele operacyjne:

Cel strategiczny I:

Kształtowanie kulturowego obrazu województwa.

Cele operacyjne:

- 1) Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa.
- 2) Budowa kompleksowej strategii i wywiedzonego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa
- 3) Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego

Cel strategiczny II:

Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Cele operacyjne:

- 1) Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji
- 2) Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań.

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025 jest Zarząd Województwa Śląskiego, wykonujący zadania przy pomocy wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Jednostką koordynującą realizację programu jest Instytut Myśli Polskiej im. W. Korfanteo w ramach działu Centrum Dziedzictwa Kulturowego. Program będzie finansowany przy wykorzystaniu wielu źródeł, w tym środków prywatnych i publicznych oraz funduszy strukturalnych.

4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Żywieckiego 2030+

Strategię Rozwoju Powiatu Żywieckiego 2030+ wraz z prognozą oddziaływania na środowisko przejęto przez Radę Powiatu w Żywcu w dniu 27.06.2022 Uchwałą Nr XXXVI/416/2022. Strategia jest kluczowym dokumentem, który ma wpływ na kształtowanie rozwoju powiatu żywieckiego oraz stanowi podstawę jego zarządzania. Określa zadania i przedsięwzięcia dla samorządu powiatowego, przedstawia cele i kierunki umożliwiające wielopłaszczyznowy rozwój powiatu. W dokumencie zdiagnozowano 9 priorytetów, w których potrzebne jest podjęcie działań strategicznych:

1. Turystyka,

2. Rozwój gospodarczy i rynek pracy,
3. Infrastruktura drogowa,
4. Środowisko naturalne,
5. Transport publiczny,
6. Edukacja,
7. Usługi społeczne i zdrowotne,
8. Dziedzictwo Żywiecczyny
9. Zarządzanie.

W priorytecie Dziedzictwo Żywiecczyny, który jest tematycznie ściśle związany z ochroną dziedzictwa kulturowego, określono cel operacyjny: Wzmacnianie tożsamości lokalnej w oparciu o kulturę oraz aktywność organizacji pozarządowych. Wydzielono dla niego następujące cele szczegółowe:

- 1) Budowanie i rozwój tożsamości lokalnej mieszkańców powiatu żywieckiego przede wszystkim w oparciu o żywą kulturę ludową Górali Żywieckich.
- 2) Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania kultury i rozrywki.
- 3) Ochrona dziedzictwa kulturowego powiatu żywieckiego.
- 4) Rewitalizacja, renowacja i odnowa obiektów zabytkowych (cennych historycznie i kulturowo) znajdujących się na terenie powiatu żywieckiego przy jednoczesnym wykorzystywaniu odnawialnych źródeł energii.
- 5) Wsparcie działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne.
- 6) Wsparcie aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców.
- 7) Rozwijanie mechanizmów outsourcingu usług publicznych przez samorząd powiatu żywieckiego.
- 8) Wsparcie aktywności wolontariatu.

Warunkiem skuteczności działań określonych w Strategii Rozwoju Powiatu Żywieckiego 2030+ będzie bieżące monitorowanie i ewaluacja strategii oraz możliwości finansowych Starostwa Powiatowego, pozyskiwania zewnętrznych oraz krajowych środków. Ponadto fundamentem do realizacji założonych zadań jest budowa porozumień i współpracy, w tym władz samorządowych z mieszkańcami, które pozwolą na realizację wspólnych przedsięwzięć mających na celu rozwoju gmin wchodzących w skład powiatu.

4.2.6 Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami w powiecie żywieckim

Powiat żywiecki nie posiada Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

4.2.7 Strategia Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Żywieckiego

W powiecie żywieckim obowiązuje Strategia Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego na lata 2020-2022 przyjęta Uchwałą Rady Powiatu Żywieckiego Nr XV/216/2020 z dnia 29.06.2020 r. Jest to dokument aktualizujący Strategię Rozwoju Powiatu Żywieckiego na lata 2006-2020. Aktualizacja jest podsumowaniem działań powiatu żywieckiego oraz wyznacza kierunki działań na lata następne. Dokument nie narusza suwerenności gmin, obrazuje ich potrzeby, a jednocześnie promuje ich walory rekreacyjne i gospodarcze, określając cele i kierunki działań obranych przez powiat na najbliższe lata.

Strategia zwraca uwagę na licznie występujące na terenie powiatu obiekty kultury i sztuki regionalnej, muzea, skanseny, ośrodki twórczości ludowej, kontynuujące tradycje kultury tego regionu. W rozdziale 2.3 w/w Strategii wymienione zostały najcenniejsze zabytki regionalnej architektury powiatu. Godna uwagi w Powiecie Żywieckim jest regionalna architektura. W Beskidzie Żywieckim zachowało się po dzień dzisiejszy ok. 300 obiektów zabytkowych. Wśród najcenniejszych wymienia:

- zespół osadniczy w Milówce z licznymi chatami drewnianymi, wśród których na czoło wysuwa się XVIII-wieczna chałupa, adaptowana na placówkę muzealną,
- zespół zwarty małomiasteczkowego budownictwa murowanego w Milówce,
- zespół osadniczy w Jeleśni z zabudową rynku, starą karczmą drewnianą z XVII wieku, kościołem i plebanią,
- zespół osadniczy wiejski w Radziechowach z kościołem pod wezwaniem św. Marcina, plebanią i cennym wystrojem wnętrza kościoła,
- zespół dworski i folwarczny w Radziechowach-Wieprzu,
- wapienniki w Radziechowach i Przybędzy,
- zespoły parkowo-pałacowe w Rajczy i Kamesznicy,
- forty obronne z 1939 r. w Węgierskiej Górze, Krzyżowej, Przyborowie i Żabnicy,
- **zespół osadniczy na Łysinie**,
- figura Matki Boskiej z 1890 r. w Cięcinie,
- kościół p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej z 1542 r. w Cięcinie,
- barokowa przydrożna kapliczka z II połowy XVIII w. w Cięcu,
- kościół p.w. św. Andrzeja z 1547 r. w Gilowicach,
- kościół p.w. św. Wojciecha z 1693 r. w Jeleśni,
- dwór obronny z 1631 r. w Łodygowicach,
- kościół p.w. św. Szymona i Judy Tadeusza z 1635 r. w Łodygowicach,
- kościół p.w. św. Mikołaja z XVIII w. w Rychwałdzie,
- kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z 1906 r. w Żabnicy,
- browar z 1537 r. w Żywcu,
- Chińska Altana z końca XVIII w. w Żywcu,
- Konkatedra p.w. Narodzenia NMP z XV w. w Żywcu,
- kościół p.w. św. Krzyża z 1428 r. w Żywcu,
- odrestaurowane Pałace Habsburgów z lat 1885 – 95 w Żywcu i w Rajczy,
- Zamek Komorowskich z 1500 r. w Żywcu.
- Pałac Kępińskich z przełomu XVIII/XIX w. w Żywcu-Moszczanicy.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łękawica na lata 2024-2027 wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Strategia rozwoju Gminy Łękawica na lata 2014-2025

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Łękawica został przyjęty uchwałą Rady Gminy Łękawica nr XII/90/15 z dnia 28.10.2015 r. Strategia rozwoju gminy jest dokumentem wpisującym się w proces strategicznego myślenia o rozwoju podstawowej jednostki samorządu terytorialnego.

W dokumencie została zdefiniowana misja gminy w następującym brzmieniu: „*Misją Gminy Łękawica jest stymulowanie oraz wspieranie szeroko pojętego i zrównoważonego rozwoju jako miejscowości turystycznej z rozwijającym się nowoczesnym rolnictwem oraz atrakcyjnym miejscem do zamieszkiwania.*” Ważnym elementem misji jest wykorzystanie wszelkich potencjałów, jakimi dysponuje gmina, takich jak: zasoby ludzkie, naturalne i położenie geograficzne.

Założono, że wypełnienie przedstawionej misji przez gminę będzie możliwe przez realizację celów strategicznych. Ich wyboru dokonano w oparciu o analizę przeprowadzoną podczas spotkań

z mieszkańcami. Kierunki strategicznego rozwoju Gminy Łękawica przedstawione zostały za pomocą określenia celu głównego, ośmiu celów strategicznych oraz celów operacyjnych.

Cel główny Strategii Rozwoju Gminy Łękawica brzmi: *„Wykorzystanie potencjału infrastruktury, obszaru i mieszkańców celem zaspokojenia potrzeb ludności poprzez zrównoważony rozwój Gminy jako miejscowości turystycznej z rozwijającym się nowoczesnym rolnictwem oraz atrakcyjnym miejscem do zamieszkiwania”.*

W zakresie celu głównego zdefiniowany został cel strategiczny związany z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym:

- Cel strategiczny nr 7: „Zwiększanie uczestnictwa w kulturze, troska o dziedzictwo kulturowe Gminy”.

Wśród zadań operacyjnych do realizacji celów strategicznych mających wpływ na ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego przewidziano m.in.:

1. Przekazanie zadań, związanych z kulturą do wyodrębnionej jednostki organizacyjnej,
2. Poprawa jakości oraz dostępności istniejącej na terenie Gminy Łękawica infrastruktury kultury,
3. Skuteczna ochrona i trwałe zabezpieczenie przed degradacją istniejących na terenie Gminy obiektów zabytkowych oraz obiektów dziedzictwa kulturowego,
4. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej Gminy, w tym aktywizacja kulturalna dzieci i młodzieży,
5. Intensyfikacja nawiązanej przez Gminę międzynarodowej współpracy, w zakresie upowszechniania i kultywowania dziedzictwa kulturowego i spuścizny kulturowej,
6. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i społecznością lokalną w zakresie upowszechniania kultury.

Typy zadań, przewidzianych do realizacji: Renowacja zabytków, znajdujących się na terenie Gminy.

Przedstawiona w strategii Wizja Rozwoju Gminy zakłada, iż w 2025 roku na terenie Gminy Łękawica będą wyremontowane, zadbane i odpowiednio zabezpieczone obiekty dziedzictwa kulturowego a w wyniku podjętych działań inwestycyjnych i nie inwestycyjnych Gmina będzie oferować szereg produktów kulturalnych ściągających na jej teren turystów z regionu, z całej Polski oraz z zagranicy.

W dokumencie odnaleźć możemy również charakterystykę najcenniejszych zabytków znajdujących się w poszczególnych miejscowościach gminy:

Łękawica, na terenie której znajdują się:

- Kościół pod wezwaniem Michała Archanioła, który w roku 1992 spłonął doszczętnie w pożarze. Był to zabytkowy, drewniany budynek z 1547 r. zbudowany w stylu śląsko-małopolskim. Aktualnie jedyną pozostałością po kościele jest grota z figurą Matki Boskiej Różańcowej, stojąca u podnóża miejsca, w którym niegdyś stał kościół oraz wpisany do rejestru zabytków cmentarz.
- Pomnik „Cudu Nad Wisłą” poświęcony poległym w latach 1914-1920r. Wybudowany został w 1930 r. dzięki staraniom Komitetu, na którego czele stał ówczesny kierownik szkoły, wybitny patriota i uczestnik wojny Feliks Świątek (1892 - 1940). 26 października 1930 r. odbyło się jego uroczyste odsłonięcie i poświęcenie. Aktu poświęcenia dokonał ks. Stanisław Fox. Jego twórcą był Jan Piesko - mistrz kamieniarski z Kocierza Rychwałdzkiego. 12 listopada 2000 roku pomnik przeniesiony został z prywatnej posesji na obecne miejsce – tuż obok budynku Urzędu Gminy

Łysina - mała wioska, położona w lesie, w której znajdują się kapliczki lub figurki kamienne z XIX-go i XX-go wieku. Najstarsze mają po 150 lat. W środku wsi na skrzyżowaniu dróg pod Lipą stoi rzeźba Św. Floriana, która strzeże wioskę. Na tym obszarze są także:

- "Zamczyska" na Łysinie czyli zespół skał. Wysokość ich dochodzi do 8 metrów, a ciągną się na kształt murów zamkowych na przestrzeni kilkudziesięciu metrów. Walory widokowe oraz

związane z tym legendy zachęcają do odwiedzin tego skalnego rumowiska. Wytwory skalne służą również amatorom ćwiczeń alpinistycznych oraz aktywności wspinaczkowych.

- "Grota lodowa" na Łysinie – czyli wytwory skalne bazaltowe zawierające liczne jaskinie i groty. W północno-wschodniej części "Zamczysk" znajduje się jaskinia z tzw. "jęzorem lodowym tworzącym miniaturowy lodospad". Jest to jedyny tego typu obiekt w Karpatach poza Tatrami. Jej wyjątkowość polega na tym, że lód nie utrzymuje się tak długo nawet w jaskiniach Babiej Góry położonych 1000 metrów wyżej. Owa jaskinia jest najniżej położoną w Polsce grota lodową.
- Liczne kapliczki przydrożne z XVII i XIX w.
- Stare wiejskie budownictwo zagrodowe.
- Punkt widokowy.
- Izba regionalna – otwarta od 2008 r. Utworzona z inicjatywy KGW Łysina.

Kocierz Rychwałdzki i Kocierz Moszczanicki, na terenie których znajdują się:

- Kaplica, o oryginalnej bryle, harmonizującej z górskim otoczeniem wzniesiona w 1981 roku w Kocierzu Rychwałdzkim.
- Goscieniec Kocierski - najstarszy bity trakt handlowy. Droga liczy 27 km i prowadzi przez Przełęcz Kocierską. Zbudowana została w latach 1784-1789 i zaliczana jest do najbardziej malowniczych w Polsce. Traktem tym przewożono sól na Węgry a wino i pszenicę z Węgier. Było to najkrótsze połączenie pomiędzy Krakowem i Wiedniem. Z tego miejsca można podziwiać przepiękną panoramę Beskidów. Wzdłuż drogi ustawionych jest wiele kapliczek świadczących również o religijnym charakterze szlaku, który był szlakiem pielgrzymim do Kalwarii Zebrzydowskiej ludności z obecnych terenów Słowacji oraz dowodem istnienia osadnictwa w tych terenach. Dobrze zachowane zabytki budownictwa drewnianego, oryginalne stodoły oraz piwnice wolnostojące należące już dziś do rzadkości.
- W centrum wsi Kocierz Moszczanicki tuż obok Szkoły Podstawowej stoi marmurowy pomnik poświęcony Polakom straconym na szubienicy przez okupanta hitlerowskiego. Przypomina o wydarzeniach, które miały miejsce w czasie II Wojny Światowej w dniu 14 sierpnia 1944 r., kiedy to przywieziono z Oświęcimia i powieszono 15 Polaków. Akt ten był odwetem za zabicie przez partyzantów 5 osób – konfidentów współpracujących z Niemcami. Nazwiska osób zachowały się dzięki Ks. Jaroszowi, który zerwał i zachował dla potomnych ogłoszenie o egzekucji rozwieszone na terenie wsi.
- W Kocierzu Rychwałdzkim przy ul. Turystycznej, przy drodze powiatowej nr S1410 postawiono obelisk upamiętniający miejsca walki i męczeństwa żołnierzy Armii Krajowej na Żywiecczyźnie.

Okrajnik, na terenie którego znajdują się:

- przydrożne figury i kaplica z XIX wieku oraz drewniana kapliczka pochodząca z XVIII wieku wybudowana jak legenda głosi w miejscu złożenia prochów świętego.
- Kaplica z figurą Matki Boskiej Różańcowej w ołtarzu została wybudowana w 1828 r. a w 1976 roku została powiększona. Obecnie odprawiane są w niej niedzielne nabożeństwa.

W strategii rozwoju gminy przedstawiona została analiza SWOT odnosząca się w punkcie 13 do obszaru: zabytki. Jako mocne strony w tym obszarze wymieniono: atrakcyjną ilość zabytków na terenie gminy, rosnącą świadomość mieszkańców w zakresie dbałości o zabytki, inicjatywy społeczne/prywatne w zakresie dbałości o zabytki oraz obecność Gminnego Programu Ochrony Zabytków. Jako słabe strony wymieniono: niezadawalający stan obiektów dziedzictwa kulturowego, niewystarczające środki finansowe na renowację, nieuregulowany status prawny obiektów lub działek, na których się one znajdują. Szansą w obszarze zabytków, która przy umiejętnym wykorzystaniu może pozytywnie wpłynąć na rozwój gminy są możliwości pozyskania środków finansowych na prace renowacyjne natomiast zagrożeniem są wysokie wymagania konserwatora zabytków w zakresie prac

renowacyjnych, wysoki koszt prac a także wpływ warunków atmosferycznych/ zmian klimatycznych na pogarszanie się stanu zabytków.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łękawica

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Łękawica zostało przyjęte przez Radę Gminy Łękawica uchwałą Nr XIII/92/11 z dnia 21 grudnia 2011 roku w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Łękawica.

W uwarunkowaniach studium został omówiony stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

W kierunkach studium poświęcono rozdział dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego. Ustalono generalne zasady ochrony wartości zabytkowych, którym należy podporządkować kształtowanie zagospodarowania przestrzennego w obszarach dziedzictwa kulturowego oraz w ich sąsiedztwie:

- gmina posiada stosunkowo duży zasób obiektów zabytkowych. Koncentrują się one w historycznych częściach wsi. Zachowała się przede wszystkim tradycyjna zabudowa drewniana, a także pojedyncze zespoły oraz liczne kapliczki i figury przydrożne, a także zabytki archeologiczne;
- zachowały się czytelne historyczne układy przestrzenne wsi, które niewątpliwie wywierają olbrzym wpływ na zagospodarowanie;
- w zabudowie wsi widoczna jest różnorodność form architektonicznych (zabudowa tradycyjna drewniana, zabudowa murowana nawiązująca do tradycyjnych form i współczesna zabudowa niekontynuująca cech tradycyjnych). Występuje znaczne zróżnicowanie gabarytów i układu domu na działce. Często brak dbałości o ogrodzenie i zieleni przydomową;
- krajobraz kulturowy, na który składają się pasma zabudowy w dolinach rzecznych i prostopadłe rozchodzące się łany pól uprawnych, których zamknięcie stanowią grzbiety gór, zachował tu wiele pierwotnych cech. Coraz silniej pojawia się jednak tendencja do zabudowania najbardziej eksponowanych terenów o wybitnych wartościach krajobrazu;
- niekorzystnym kierunkiem w kształtowaniu układów zabudowy jest rozpraszanie zabudowy daleko poza tradycyjnymi układami osadniczymi, na otwartych stokach i wierzchołkach, poza zasięgiem sieci uzbrojenia technicznego oraz dróg;
- przestrzenie publiczne, szczególnie centra wsi, w których skupia się życie i których wygląd wpływa na postrzeganie wsi są często mało atrakcyjne (zabudowa, chodniki, oświetlenie, zieleni);
- na terenie gminy znajduje się Park Krajobrazowy Beskidu Małego i jego otulina. Na tym obszarze obowiązują zasady i kierunki działania zawarte w Studium Krajobrazowo – Architektonicznym Parku oraz w Rozporządzeniu Nr 9/98 Wojewody Bielskiego z dnia 16 czerwca 1998r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Beskidu Małego. W przyszłości normy te zawarte powinny być także w Planie Ochrony Parku Krajobrazowego Beskidu Małego.

W odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej (A, AE), strefy ochrony krajobrazu (AK, BK, CK) oraz strefy archeologiczne (OW).

A- strefa ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

- Cmentarz z nagrobkami przy kościele parafialnym, zał. W 1 poł. XIX w., **nr rej. A – 291/78.**
- Fragment parkanu z płytami nagrobnymi pochodzącymi z grobów Anieli Kukli, Michała i Leokadii Michałowskiej oraz Antoniego Michałowskiego, kamień/piaskowiec/, 1 poł. XIX w. – 1 poł. XX w., przed wejściem prowadzącym do kościoła parafialnego, **nr rej. A – 291/78.**
- Brama wejściowa prowadząca do kościoła parafialnego z reliktnami pochodzącymi z zabytkowego kościoła, zniszczonego przez pożar w 1992r., drewniana XVI-XX w., **nr rej. A – 291/78.**

AE- strefa ochrony widokowej,

- zespołu zabudowy sakralnej kościoła parafialnego i cmentarza rzymsko-katolickiego zabezpieczającą właściwe eksponowanie obiektu, z punktem widokowym od strony głównego dojazdu

AK- strefa o najwyższych wartościach kulturowych,

- obszar o najwyższych wartościach kulturowych, obejmująca tereny o bardzo dobrze utrzymanym układzie przestrzennym, z dużą liczbą zabytków: Łysina, Kocierz Moszczanicki – centrum

BK- strefa o wysokich wartościach kulturowych,

- obszar o wysokich wartościach krajobrazu kulturowego, obejmująca tereny o dobrze zachowanym układzie przestrzennym, z niewielką liczbą zabytków: Kocierz Rychwałdzki – Osiedle Borczakówka, Kocierz Rychwałdzki – Centrum.

EK- strefa o średnich wartościach kulturowych,

- obszar o średnich wartościach kulturowych, obejmuje tereny z częściowo przekształconym (zurbanizowanym) układem przestrzennym, z niewielką liczbą zabytków: Łękawica – centrum, Okrajnik – Osiedle Palarzówka, Okrajnik – Centrum

OW- strefa badań i obserwacji archeologicznych.

- obszary potencjalnych badań i obserwacji archeologicznej. Strefa ta mieści się w okręgu o promieniu 40m od centrum stanowiska archeologicznego, oznaczonego w części graficznej studium.
 - 1.stanowisko archeologiczne nr 4, obszar AZP 105-50
 - 2.stanowisko archeologiczne nr 5, obszar AZP 105-50

Ustalenia obowiązujące w strefie wpisanych do rejestru zabytków (A) i strefa ochrony widokowej (AE)

- priorytet spełniania wymogów konserwatorskich,
- zachowanie i pielęgnacja starodrzewu,
- konserwacja reliktów historycznych stanowiących elementy konstrukcyjne bramy zachowanej po spalonym kościele i fragmencie parkanu z płytami nagrobnymi,
- rewitalizacja współczesnych dóbr kultury (budynek Kościoła, figura Matki Boskiej w Grocie)
- całkowity zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych.

Ustalenia obowiązujące w strefie o najwyższych wartościach kulturowych (AK)

- utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania wsi w ich historycznym kształcie,
- zabytki architektury i budownictwa należy zachować w tradycyjnym kształcie budowlanym,
- wyznaczenie nowych terenów budowlanych powinno się odbywać na zasadzie kontynuacji historycznego układu przestrzennego,
- kształt nowo projektowanej zabudowy w stylu i formie powinien nawiązywać do regionalnej tradycji budowlanej,
- ochrona i pielęgnacja starodrzewu w alejach przydrożnych oraz w otoczeniu kapliczek, krzyży przydrożnych i zabudowy zabytkowej,

Ustalenia obowiązujące w strefie o wysokich wartościach kulturowych (BK)

- rewitalizacja obszarów poprzez dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie skali i bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,
- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania jak: układ drożny, cieki wodne, przebieg rozłogu pól, zieleń naturalna,
- ochrona starodrzewu w otoczeniu kapliczek i krzyży przydrożnych, alei i dróg
- rewitalizacja zabytków figurujących w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków (warunki działań rewitalizacyjnych ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków),
- strefą ochrony konserwatorskiej BK wnioskuje się objąć dawny Gościniec Kocierski jako jeden z najstarszych traktów w Polsce.

Ustalenie obowiązujące w strefie o średnich wartościach kulturowych (EK)

- warunki dopuszczenia nowych inwestycji określa Wojewódzki Konserwator Zabytków poprzez wyznaczenie nieprzekraczalnych granic i gabarytów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- wyznaczanie nowych terenów budowlanych powinno się odbywać na zasadzie uzupełniania, porządkowania oraz kontynuacji historycznego układu przestrzennego,
- rewitalizacja zabytków figurujących w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ustalenia obowiązujące w strefie archeologicznej ochrony konserwatorskiej (OW)

- dla każdego nieruchomego zabytku archeologicznego wyznaczono strefę ochrony konserwatorskiej **OW** obejmującą teren o promieniu 40 m od centrum stanowiska – lokalizacja zabytków archeologicznych wraz ze strefami zaznaczona została na mapie studium – Kierunki zagospodarowania przestrzennego,
- warunki nadzoru archeologicznego (wraz z badaniami archeologicznymi), wszelkich inwestycji budowlanych, a także prac ziemnych, w tym melioracyjnych, gazyfikacyjnych, wodno-kanalizacyjnych, energetycznych oraz teletechnicznych ustali Wojewódzki Konserwator Zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami,
- inwestycje budowlane mogą być dopuszczone do realizacji po przeprowadzeniu badań archeologicznych, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łękawica podkreśla, iż ochronie podlegają także obiekty o wartościach zabytkowych zlokalizowane poza strefami ochronnymi, zwłaszcza kapliczki, figury i krzyże przydrożne, nie wymienione w żadnym spisie. Zaleca podjęcie działań, zmierzających do objęcia obiektów formami ochrony zabytków, stosownie do przepisów oraz wpisania najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków. Chroni historyczne przebiegi cieków i dróg, a jeśli to możliwe zaleca zachowanie historycznych podziałów gruntów. Postuluje przywrócenie historycznej nazwy Góry Łysina, zamiast nazwy Ścieszków Groń, wprowadzonej błędnie przez kartografów austriackich i upowszechnionej w terminologii polskiej. Zaznacza, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uściślić granice poszczególnych stref i uszczegółowić uwarunkowania. Uściśleniu podlegają wszystkie granice stref.

Pomniki przyrody i stanowiska dokumentacyjne:

Zgodnie z wykazem Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody ochroną prawną w formie pomników przyrody ożywionej objęto drzewa:

- lipa drobnolistna – obwód pnia 287 cm, wysokość 23 m. Rośnie we wsi Kocierz Moszczanicki na terenie placu szkolnego. Pomnik przyrody ustanowiony decyzją Prezydium WRN w Krakowie dnia 31.07.1968r. RL-op-8311/215/68. Nr ewid. w rejestrze 233.
- jesion wyniosły – obwód pnia 234 cm, wysokość 29 m. Rośnie we wsi Kocierz Moszczanicki po prawej stronie drogi do Kocierza, w odległości 300 m od Kamieniołomu w Kocierzu. Pomnik przyrody ustanowiony decyzją Prezydium WRN w Krakowie dnia 31.07.1968r. RL-op-8311/216/68. Nr ewid. w rejestrze 234.
- dąb szypułkowy – obwód pnia 300 cm, wysokość 23 m. Rośnie we wsi Kocierz Moszczanicki wśród pól uprawnych właściciela, na skraju zagajnika. Pomnik przyrody ustanowiony decyzją Prezydium WRN w Krakowie dnia 31.07.1968r. RL-op-8311/217/68. Nr ewid. w rejestrze 235.

Obszar „Zamczysko” objęto ochroną prawną poprzez ustanowienie stanowiska dokumentacyjnego – obszar ten to cenny przyrodniczo unikalny zespół skałek piaskowcowych oraz jaskiń pseudokrasowych wraz z roślinnością naskalną, znajdujący się na wschodnim grzbiecie Ścieszków Gronia – oznaczony został na rysunku studium symbolem graficznym.

5.1.3 Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Łękawica

Aktami prawa miejscowego, które uwzględniają ochronę i opiekę nad zabytkami, dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym gminy są miejscowe plany zagospodarowania terenu. Gmina Łękawica nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru. W dniu 25 kwietnia 2013 roku Uchwałą NR XXVIII/199/13 Rady Gminy przyjęto miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części gminy Łękawica. Obowiązujący plan w swojej treści określa zasoby zabytków i dziedzictwa kulturowego Gminy wskazując następujące zasady ich ochrony:

§ 8. Dla ochrony szczególnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych przyjęto:

- 1) zasady ochrony określone dla Parku Krajobrazowego Beskidu Małego i jego otuliny w Rozporządzeniu Nr 9/98 Wojewody Bielskiego z dnia 16 czerwca 1998r. (Dz. Urz. Województwa Bielskiego Nr 9, poz. 110);
- 2) na terenie ustanowionego rezerwatu „Szeroka” chroniącego dolnoreglowy starodrzew bukowo-jodłowy obowiązują przepisy odrębne zawarte w ustawie o ochronie przyrody.

§ 10. 1. W celu zachowania i ochrony istniejącej w obszarze substancji zabytkowej przyjęto stosownie do przepisów odrębnych - zasady zagospodarowania uwzględniające opiekę nad zabytkami.

2. Ochronie, w granicach ustanowionej ścisłej strefy ochrony konserwatorskiej, oznaczonej na rysunku planu, podlegają obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- 1) cmentarz przy kościele parafialnym w granicach ogrodzenia oraz tereny posadowienia bramy wejściowej i parkanu (nr rejestru A-291/78).

3. W obrębie strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązują: pełna ochrona istniejącej substancji zabytkowej, w tym ochrona i rewitalizacja obiektów kubaturowych, małej architektury i zieleni oraz zakaz zagęszczania zabudowy.

4. Ochronie podlegają obiekty ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu, w tym:

1) w sołectwie Łękawica:

- Pomnik „Cudu nad Wisłą”, poświęcony bohaterom poległym za wolność Ojczyzny, kamień/piaskowiec, 26.10.1930 r., warsztat lokalny; wykonał Jan Piesko/junior/, ul. Wspólna,
- Posąg Chrystusa upadającego pod krzyżem, kamień, polichromowany, ok. 1 poł. XIX w., ul. Żywiecka,
- Willa „Sitajka”, drewniana, ok. 1 ćw. XX w., ul. Brzozowa 5,
- Zagroda: budynek mieszkalny, zabudowania gospodarcze, ziemianka, drewniano - kamienna, 1905 r., ul. Fiołkowa 6,
- Zagroda: budynek mieszkalny, zabudowania gospodarcze, drewniano - kamienne, I ćw. XX w., ul. Jagodowa 2,
- Zagroda: budynek mieszkalny, zabudowania gospodarcze, drewniano - kamienne, 1928 r., ul. Liliowa 6,
- Budynek mieszkalny, mur., 4 ćw. XIX w., ul. Ojca Michała 5,
- Figura przydrożna, Matka Boska Różańcowa, kamień /piaskowiec/, polichromowana, 1885 r., warsztat lokalny; wykonał Jan Wnętrza z Łysiny, naprzeciw budynku ul. Wspólna 22,
- Zagroda: budynek mieszkalny, zabudowania gospodarcze, drewniano - kamienne, 1 ćw. XX w., ul. Wspólna 28,
- Kaplica, mur., XIX/XX w., ul. Wspólna,
- Kamień graniczny, piaskowiec, ul. Wspólna/Żywiecka,
- Zespół piwnic, kamień, XIX/XX w., ul. Za Wodą,
- Zespół piwnic, kamień, XIX/XX w., ul. Za Wodą/Ojca Michała,
- Zagroda: budynek mieszkalno- inwentarski, zabudowania gospodarcze, drewniane, 1925 r., ul. Za Wodą 9,

- Kapliczka przydrożna drewniana, 1925 r., ul. Za Wodą 9,
 - Kapliczka przydrożna murowana, XIX/XX w., ul. Za Wodą 34,
 - Zagroda: budynek mieszkalny, murowany, 1904 r., zabudowania gospodarcze, drewniane, ul. Wspólna 43
 - Figura przydrożna Jezusa Nazareńskiego, na wtórnym postumencie, kamień /piaskowiec/, polichromowana, 1 poł. XIX w., ul. Żywiecka; koło szkoły;
- 2) w sołectwie Okrajnik:
- Zagroda: budynek mieszkalny, drewniany, pocz. XX w., zabudowania gospodarcze, kamienno-drewniane, 1921r., Osiedle Palarzówka 17,
 - Krzyż przydrożny kamienny, polichromowany, 1912 r., ul. Skalna 9,
 - Zagroda: budynek mieszkalny, zabudowania gospodarcze, drewniane, 2 ćw. XX w., ul. Strażacka 2,
 - Budynek mieszkalny, murowany, k. XIX w., ul. Zabytkowa 3,
 - Kaplica drewniana, XVIII w., ul. Zabytkowa 6,
 - Budynek mieszkalny, murowany, 1823 r., ul. Żywiecka 19,
 - Kaplica murowana, 1864 r. -1930 r. - 1976 r., ul. Żywiecka 21,
 - Figura Matki Boskiej Różańcowej, kamienna [piaskowiec/, polichromowana, 1885 r., ul. Żywiecka 24,
 - Zagroda: budynek mieszkalny, drewniany, zabudowania gospodarcze, murowane, XIX/XX w., ul. Żywiecka 25;
- 3) w sołectwie Łysina:
- Zagroda: budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, k. XIX w., studnia, kaplica - kamień /piaskowiec/, k. XIX w., ul. Figurkowa 1,
 - Postument z płaskorzeźbą św. Antoniego, ok. XIX w., las w sąsiedztwie studni przy ul. Figurkowej 1,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, 2 ćw. XX w., ul. Figurkowa 8,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, k. XIX w., ul. Leśna 3,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Leśna 5,
 - Kaplica - murowana, 4 ćw. XIX w., ul. Łagodna,
 - Figura przydrożna Chrystus Nazareński, kamień [piaskowiec/, 1843 r., ul. Pogródkowa,
 - Figura przydrożna Matki Boskiej, kamień /piaskowiec/, ok. poł. XIX w., ul. Łagodna 14,
 - Krzyż przydrożny z figurą Ukrzyżowanego, kamień [piaskowiec/, 1908r., Łysina - Wielka Polana, warsztat lokalny; wykonał Jan Guga,
 - Figura przydrożna Chrystusa Nazareńskiego, kamień [piaskowiec/, polichromowana, warsztat lokalny; wykonał Michał Guga, 1892 r., ul. Nowa 14, .
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, 1926 r., ul. Piwniczna 5,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, 2 ćw. XX w. ul. Pogródkowa 2,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, murowany, 1860 r., budynki gospodarcze, kamienne, 1905 r.-1907 r. ul. Pogródkowa nr 7 i 9,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, I ćw. XX w., ul. Pogródkowa 1,
 - Zespół bazaltowych skał „Zamczysko”;
- 4) w sołectwie Kocierz Moszczanicki:
- Kapliczka przydrożna na tokańskiej kolumnie, kamień /piaskowiec/, 1775 r., powtórna fundacja 1893r., ul. Beskidzka 3,
 - Budynek mieszkalny, drewniany, pocz. XX w., ul. Beskidzka 9,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Beskidzka 28,
 - Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, XIX/XX w., ul. Beskidzka 57,
 - Figura przydrożna Matki Boskiej Różańcowej, kamień /piaskowiec/, polichromowana, k. XIX w., ul. Beskidzka 57,
 - Kapliczka przydrożna na tokańskiej kolumnie, kamień /piaskowiec/, 1775 r., powtórna fundacja 1893r., ul. Beskidzka 3,
 - Budynek mieszkalny, drewniany, pocz. XX w., ul. Beskidzka 9,

- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Beskidzka 28,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, XIX/XX w., ul. Beskidzka 57,
- Figura przydrożna Matki Boskiej Różańcowej, kamień /piaskowiec/, polichromowana, k. XIX w., ul. Beskidzka 57,
- Budynek mieszkalny, drewniany, k. XIX w., ul. Beskidzka 8 1,
- Kapliczka przydrożna, kamień /piaskowiec/, polichromowana XIXw., ul. Beskidzka 81; przeniesiona z Tresnej ok. 1979 r.,
- Budynek mieszkalny, drewniany, 1 ćw. XX w., ul. Beskidzka 83,
- Kapliczka przydrożna, drewno, polichromowane, 1 ćw. XX w., ul. Beskidzka 83,
- Kapliczka przydrożna z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej, kamień /piaskowiec/, polichromowana, 2 poł. XIX w., ul. Beskidzka; pomiędzy nr 95 i nr 107,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Górska 10,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, XIX/XX w., ul. Mostowa 7,
- Kapliczka w zagrodzie, kamień, polichromowany, pocz. XX w., ul. Mostowa 7,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Ogrodowa 2,
- Zagroda: budynek mieszkalno-inwentarski, drewniany, 1932 r., piwnice /ziemianki/, kamień, piaskowiec, 1864 r., Osiedle Wysokie 3,
- Kapliczka przydrożna , drewniana, polichromowana, pocz. XX w., Osiedle Wysokie,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Parkowa 37,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Parkowa 42,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Zielona 8,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Zielona 16,
- Most na Cisowym Potoku, kamienny, 4. ćw. XIX w.,
- Pomnik ku czci 15 bohaterów straconych w dniu 14 sierpnia 1944 r. przez hitlerowskich okupantów, marmur, 1947r.;

5) w sołectwie Kocierz Rychwałdzki:

- Kapliczka przydrożna z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej, zwieńczona krzyżem z postacią Ukrzyżowanego Chrystusa, kamień /piaskowiec/, 1894 r., warsztat lokalny; "konał Józef Trzop, ul. Beskidzka koło nr 2,
- Kaplica kamienna /piaskowiec/, 4 ćw. XIX w., Osiedle Borczakówka,
- Zagroda: budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, piwnice /ziemianki/, kapliczka przydrożna, pocz. XX w., ul. Słoneczna 2,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, 2 ćw. XX w., ul. Słoneczna 8,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, XIX/XX w., ul. Turystyczna 8a,
- Zagroda: budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, piwnice /ziemianki/ drewniane, k. XIX w., figura przydrożna matki Boskiej - 1883 r., ul. Turystyczna 25,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, pocz. XX w., ul. Widokowa 4,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, I ćw. XX w., ul. Widokowa 8,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, murowany, 1928 r., ul. Widokowa 10,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, XIX/ XX w., ul. Widokowa 12,
- Budynek mieszkalno- inwentarski, drewniany, 2 ćw. XX w., ul. Zamkowa I.

5. W zakresie ochrony dla obiektów wyszczególnionych w ust. 4, ustala się odpowiednio:

- 1) nakaz zachowania historycznych cech stylowych budynków w szczególności: gabarytów i formy obiektów, geometrii i pokrycia dachów, wystroju elewacji i detali architektonicznych, podziału architektonicznego elewacji (rozmiar, kształt i rozmieszczenie otworów);
- 2) dopuszcza się zmianę sposobu użytkowania istniejących obiektów, zgodnym z przeznaczeniem ustalonym w planie, pod warunkiem zachowania charakterystycznych cech stylowych obiektów;
- 3) zakaz nadbudowy obiektów objętych ochroną;

- 4) zakaz umieszczania na elewacjach reklam, tablic i urządzeń informacyjnych wielkoformatowych, agresywnych w formie a także urządzeń technicznych (klimatyzatory, anteny) pogarszających walory ekspozycyjne obiektów; ewentualne reklamy oraz tablice i urządzenia informacyjne i inne dopuszczalne wyłącznie w formie, estetyce i wielkości dostosowanych do walorów zabytkowych obiektów, oraz zapewniające im właściwą ekspozycję;
- 5) w przypadku konieczności spowodowanej udokumentowanym złym stanem technicznym obiektów oraz utratą wartości zabytkowych, dopuszcza się ich rozbiórkę zgodnie z przepisami odrębnymi;
- 6) dla kapliczek i krzyży przydrożnych obowiązują: utrzymanie istniejącej formy, detalu architektonicznego obiektu, a także w przypadku jego renowacji zastosowanie materiałów wykończeniowych dostosowanych do pierwotnego wykończenia; w przypadku przebudowy drogi, wymuszającej przeniesienie obiektu, nowa lokalizacja powinna być możliwie najbliższa pierwotnej; przeniesienie obiektu należy poprzedzić zabiegami konserwacyjnymi.
6. Ochronie podlegają (stanowiska) zabytki archeologiczne, ze strefą ochrony konserwatorskiej w obszarze o promieniu 40 metrów, licząc od centrum stanowiska, wyszczególnione w wykazie zabytków archeologicznych na terenie Gminy Łękawica i oznaczone na rysunku planu, w tym:
 1. Nr stanowiska KESA 109504, Łękawica, AZP nr obszaru: 109-50, ślad osadnictwa, okres nowożytny
 2. Nr stanowiska KESA: 109505, Łękawica, AZP nr obszaru 109-50, ślad osadnictwa okres nowożytny
7. Zagospodarowanie stref ochrony stanowisk archeologicznych, dla wszelkich inwestycji budowlanych, a także prac ziemnych, w tym melioracyjnych oraz związanych z infrastrukturą techniczną zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
8. Zgodnie z ustaleniami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Łękawica wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej, oznaczone na rysunku planu:
 - 1) strefa ekspozycji zabytku (W);
 - 2) strefa o najwyższych wartościach kulturowych (A);
 - 3) strefa o wysokich wartościach kulturowych (B);
 - 4) strefa o średnich wartościach kulturowych (E).
9. W granicach stref wymienionych w ust. 8 obowiązują:
 - 1) nakazy i zakazy określone w ust.5;
 - 2) nakaz utrzymania i pielęgnacji starodrzewu w alejach przydrożnych, otoczeniu kapliczek i krzyży przydrożnych oraz zabytkowej zabudowy.
10. W granicach poszczególnych stref wymienionych w ust. 8 obowiązuje ponadto:
 - 1) w strefie „W” zakaz nasadzeń drzew wysokich, lokalizacji wolnostojących nośników reklamowych i innych urządzeń zakłócających wgląd na obiekt zabytkowy;
 - 2) w strefie „A” zakaz wprowadzania nowych dominant oraz utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania wsi w ich historycznym kształcie;
 - 3) w strefie „B”:
 - a) nakaz utrzymania zabytkowego układu drożnego Gościńca Kocierskiego, w tym przebiegu tego układu, jego szerokości, zachowania szpalerów drzew oraz architektury i konstrukcji mostku,
 - b) dla dawnego zespołu dworsko - parkowego w Okrajniku (obecnie w granicach sołectwa Łękawica) zasada kształtowania zagospodarowania polegająca na kontynuacji tradycyjnego sposobu zagospodarowania z możliwością adaptacji na nowe funkcje oraz zakaz wprowadzania tymczasowej zabudowy gospodarczej,
 - c) dla obszaru tzw. „Zamczyska” dopuszcza się wykorzystanie dla celów rekreacyjnych (trasy turystyczne, wspinaczka ścianowa i penetracja jaskiniowa), bez ingerencji w naturalne zagospodarowanie terenu

5.2 Zasoby dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i naturalnego Gminy Łękawica

5.2.1 Ogólna charakterystyka Gminy Łękawica

Gmina Łękawica znajduje się w województwie śląskim, w powiecie żywieckim, na masywie górskim Beskidów u podnóża Beskidu Małego. Jest to gmina wiejska zajmująca obszar 42,23 km², położona na wysokości od 360 do 780 m n.p.m.. W układzie jednostek administracyjnych Gmina Łękawica graniczy: od wschodu z gminą Ślemień, od południa z gminą Gilowice, od zachodu – z miastem Żywiec i gminą Czernichów a od północy z gminą Porąbka, oraz należącą do województwa małopolskiego gminą Andrychów. Od wejścia w życie reformy administracyjnej w 1991 roku gmina Łękawica funkcjonuje jako samodzielna jednostka administracyjna wraz z podległymi jej pięcioma sołectwami: Kocierz Moszczanicki, Kocierz Rychwałdzki, Łękawica, Łysina i Okrajnik. Siedzibą Gminy jest miejscowość Łękawica.

Obszar Gminy Łękawica położony jest na terenie Karpat Zewnętrznych w obrębie mezoregionu Beskidów Zachodnich, niemal w całości w Beskidzie Małym. Wyjątek stanowi wieś Łękawica, która położona jest częściowo w naturalnym obniżeniu terenu znajdującym się pomiędzy wzniesieniami Beskidu Małego i Beskidu Średniego. Obszar Beskidu Małego ma w tym rejonie charakter jednolitej wyspy górskiej o wyrównanych liniach grzbietów, wyjątkowo przekraczających 900 m n.p.m. Charakteryzuje się dużą zwartością i masywnością bloków skalnych, zbudowanych głównie z piaskowców godulskich. Najbliżej położonymi wzniesieniami Beskidu Małego są: Kościelec 795 m n.p.m., Jaworzyna 864 m n.p.m., Cisowa Grapa Południowa 853 m n.p.m., Kocierz 795 m n.p.m. i Łamana Skala 929 m n.p.m. okalające gminę od strony północnej oraz nieco niższe wzniesienia w części środkowej Łękawicy: Ścieszków Groń 780 m n.p.m., Paprotnia 660 m n.p.m. i Nad Płonem 832 m n.p.m.

Gmina charakteryzuje się zróżnicowanym krajobrazem i ukształtowaniem terenu. Najniżej położoną wsią w gminie jest Łękawica (335 – 490 m n.p.m.), najwyżej położona jest Łysina (650-780 m n.p.m.). Północna część gminy jest górzysta i w większości zalesiona. Nachylenie zboczy w górach jest zróżnicowane i uzależnione od rodzaju budujących skał. W południowej części gminy znajdują się wypłaszczenia, na których leżą wsie Łękawica i częściowo Okrajnik. Na obszarach niżej położonych - w dolinach rzek i potoków dominują łąki, pastwiska, pola uprawne oraz zabudowa zagrodowa. W utworach czwartorzędu, miocenu i dewonu występują zbiorniki wód geotermalnych.

Stoki wzniesień porożcinane są siecią dolin utworzonych poprzez potoki zasilające rzekę Kocierzankę, która przepływa przez teren gminy uchodząc na granicy z Gilowicami do rzeki Łękawka, a dalej do Soły. Północna granica gminy biegnie naturalną linią - grzbietem pasma Leskowca - Łamanej Skali, przez Jaworzyń (864 m n.p.m.), Góry Maleckie (844 m n.p.m.), Przełęcz Kocierską. Pozostałe granice nie mają charakteru naturalnego. Najwyżej położonym punktem w gminie jest znajdujący się na terenie Łysiny szczyt Ścieszków Groń, który osiąga wysokość 780 m n.p.m.. Najniższy punkt w gminie leży na wysokości około 360 m n.p.m, w miejscu, gdzie Kocierzanka opuszcza teren gminy uchodząc do rzeki Łękawka. Pozostałe granice nie mają charakteru naturalnego.

Powierzchnia lasów w Gminie Łękawica wynosi 2545 ha, a wskaźnik lesistości stanowi 61% całej powierzchni gminy. Największy udział lasów znajduje się w Kocierzu Rychwałdzkim (87% powierzchni wsi), a najmniejszy we wsi Łękawica (4,9%). Lasy leżące na terenie gminy są w większości administrowane przez Lasy Państwowe Nadleśnictwa Jeleśnia, a tylko w niewielkiej części stanowią własność prywatną.

Znaczna część obszaru gminy (31,6 km²) leży na terenie Parku Krajobrazowego Beskidu Małego ustanowionego 16.06.1998 roku Rozporządzeniem Wojewody Bielskiego (Dz. Urz. Woj. Bielskiego Nr 9 z 16 czerwca 1998r., poz. 110), a pozostała w jego otulinie. Teren Parku jest chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe. Park krajobrazowy został utworzony w celu zachowania, popularyzacji i upowszechnienia w/w wartości w warunkach racjonalnego gospodarowania.

Na terenie Gminy Łękawica znajduje się fragment specjalnego obszaru ochrony siedlisk Natura 2000, PLH240023 Beskid Mały. Obszar Natura 2000 został wyznaczony w 2009r, a swym zasięgiem obejmuje część Kocierza Moszczanickiego, Kocierza Rychwałdzkiego oraz Łysiny.

W północnej części Gminy Łękawica znajduje się rezerwat przyrody Szeroka w Beskidzie Małym. Rezerwat został utworzony w 1960 roku, na powierzchni 49,51 ha w celu ochrony dolnoreglowych pozostałości naturalnej Puszczy Karpackiej z pomnikowymi okazami jodeł i buków. W 83% rezerwat porasta różnowiekowy las w wieku 50 do 210 lat o naturalnym charakterze. W drzewostanie dominuje buk, udział jodły wynosi około 20 %, sporadycznie występuje również jawor. Ochronie podlegają tutaj m. in. dobrze wykształcone i zachowane fitocenozy buczyny karpackiej.

W granicach Gminy znajduje się także stanowisko dokumentacyjne- formacja geologiczna Zamczysko na Ściszków Groniu. Zostało ono ustanowione w 2009 roku w celu ochrony zapadliska grzbietowego z wychodniami skalnymi ze stanowiskami regionalnie rzadkich i ustępujących gatunków roślin.

5.2.2 Rys historyczny

Osadnictwo rolne to najstarsza forma osadnicza gminy. Pierwsze osady na terenie Gminy Łękawica powstały około XIV wiek, były zamieszkiwane przez osiadłą ludność pasterską stopniowo przystosowująca tereny leśne do celów rolniczych. W pierwszej kolejności zasiedlane były ziemie najbardziej żyzne, usytuowane w dolinach rzek, wzdłuż cieków wodnych oraz utworzonej drogi. Zabudowania wiejskie stawiane były w zależności od przebiegu drogi i cieku wodnego. W takim układzie osadniczym zabudowa wiejska miała formę ulicówki. Po wyczerpaniu na najbardziej żyznych terenach, wsie zaczęto lokować na karczowiskach leśnych. Na obszarze gminy osadami zarębnymi był Kocierz i Okrajnik, położone w dolinach pomiędzy wzgórzami. Odrębną formę osadniczą przyjęła Łysina, która powstała w procesie osadnictwa polaniarskiego, na wyrębach leśnych górskich polan.

Łękawica wchodziła w skład Ziem Żywieckich i pozostawała we władaniu Skrzyńskich, którzy byli uczestnikami wypraw łupieżczych na ziemie małopolskie. Był to najbardziej burzliwy i najmniej sprzyjający okres w historii rozwoju tego terenu.

W 1457 roku Żywiecczyzna została zakupiona na własność przez Kazimierza Jagiellończyka, który później przekazał ją Piotrowi Komorowskiemu w dowód uznania za pomoc okazaną przy włączeniu jej w skład ziem polskich oraz za usługi oddane podczas próby osadzenia królewicza Kazimierza na tronie węgierskim. W 1608 roku Krzysztof Komorowski podzielił Żywiecczyznę na "państwa": żywiecko - łodygowickie i ślemieńskie oraz suskie, rozdając je pomiędzy swoich synów. Tereny obecnej Gminy Łękawica weszły w skład "państwa ślemieńskiego". Właściciel ziem Piotr Komorowski oraz jego potomkowie prowadzili na tych ziemiach gospodarkę folwarczną. Na przełomie XV i XVI wieku w Łękawicy wybudowano drewniany kościół pod wezwaniem Św. Michała Archanioła. W 1992 roku zabytek strawił pożar. Lata wojny i okupacji były okresem szczególnie trudnym. Mieszkańcy wsi Łękawica, zostali wysiedleni a ich gospodarstwa i majątki przejęła ludność przybyła z Niemiec. Intensywny rozwój gminy nastąpił po zakończeniu wojny, powracający mieszkańcy odbudowywali swoje gospodarstwa, przeprowadzono elektryfikację gminy, rozbudowano szkołę w Łękawicy oraz wybudowano remizę OSP w Kocierzu Moszczanickim. Zaczęły powstawać organizacje i stowarzyszenia.

Gmina zbiorowa Łękawica powstała w 1973 r. licząc 7 sołectw. W 1975 roku podjęto decyzję o likwidacji Gminy Łękawica tworząc Gminę Gilowice - Ślemień z siedzibą w Gilowicach. W 1990 roku przedstawiciele społeczności lokalnej rozpoczęli starania o przywrócenie podziału administracyjnego gmin sprzed 1975 roku. Poczynania te przyniosły oczekiwany rezultat w postaci reaktywowania gminy. Obecnie Gmina Łękawica składa się z 5 sołectw:

Łękawica

Największa wieś w gminie, będąca zarazem siedzibą władz gminnych. Powstała już w XIV wieku, o czym świadczą zapisy w spisach Świętopietrza Diecezji Krakowskiej. Łękawica położona jest ok. 6 km na północny wschód od Żywca, u podnóża Beskidu Małego. Zamieszkuje ją ponad 2000 mieszkańców i zajmuje obszar 714 ha. Wieś ma charakter rolniczy.

"... Łękawica, iż gdzie to wieś jest łąki same bywały, których więcej w Państwie Ślemieńskim nie było." Andrzej Komoniecki/

Kocierz Moszczanicki

Jest to wieś zamieszkiwana przez ponad 1000 mieszkańców na powierzchni 1354 ha. Miejscowość powstała jako osada pasterska na przełomie XV i XVI wieku. Położona jest w pięknej kotlinie wzdłuż rzeki Kocierzanki, zwężającej się ku północy na wys. 500 m n.p.m. Otoczona jest lasami o zróżnicowanym drzewostanie. Na południowo - wschodniej i zachodniej stronie Wielkiej Góry i Wielkiego Cisownika znajduje się rezerwat "Szeroka".

"Kocierz wieś od lasu nazwanego Kocierz i rzeki z niej płynącej, a zwłaszcza, że tam poddani Państwa Ślemieńskiego w tymże miejscu kotelnice albo kocierz owiec miewali, gdzie młode owce to jest jagnięta kociły się..."
/Andrzej Komoniecki/

Kocierz Rychwałdzki

Mała wioska na przedłużeniu Kocierza Moszczanickiego, o szczególnych walorach turystycznych, widokowych i krajobrazowych. Zajmuje obszar 1641 ha i liczy ponad 300 mieszkańców. Wzdłuż wsi prowadzi jedna z najbardziej malowniczych dróg w kraju - Gościeniec Kocierski - najstarszy bity trakt handlowy liczący 27 km i prowadzący przez Przełęcz Kocierską. Zbudowany został w latach 1784-1789 i zaliczany jest do najbardziej malowniczych dróg w Polsce. Wzdłuż drogi zauważyć można liczne przydrożne kapliczki będące dowodem istnienia osadnictwa w tych terenach.

"Kocierz wieś od lasu nazwanego Kocierz i rzeki z niej płynącej, a zwłaszcza, że tam poddani Państwa Ślemieńskiego w tymże miejscu kotelnice albo kocierz owiec miewali, gdzie młode owce to jest jagnięta kociły się..."
/Andrzej Komoniecki/

Okrajnik

Wieś o charakterze rolniczym położona w terenie górskim. Zajmuje powierzchnię 394 ha i liczy około 700 mieszkańców. W XIX wieku Okrajnik należał do ziemiańskiej rodziny Michałowskich. Nieodłącznym elementem krajobrazu wsi są przydrożne figury i kaplice z XIX wieku. Znajduje się tu drewniana kapliczka z XVIII wieku, wybudowana jak legenda głosi w miejscu złożenia prochów świętego.

"...Okrajnik, iż na okrajniku albo na końcu ról gilowskich ta wieś osadzona..."
/Andrzej Komoniecki/

Łysina

Najmniejsza, a jednocześnie najwyżej położona miejscowość w gminie /650 - 780 m n.p.m./. Zajmuje obszar 163 ha i liczy niespełna 200 mieszkańców. Do końca XIX wieku tutejsza ludność utrzymywała się z kamieniarstwa, czego świadectwem są liczne kapliczki przydrożne z XVII i XIX w. Można zobaczyć tutaj stare wiejskie budownictwo zagrodowe. Niewątpliwą atrakcją stanowi również zespół skał, zwanych „Zamczysko”.

"...iż kilka chałup na górze łysej zostaje..."
/Andrzej Komoniecki/

5.2.3.1 Zabytkowe układy przestrzenne

Na terenie Gminy Łękawica występują zróżnicowane układy przestrzenne poszczególnych miejscowości. Układ przestrzenny wsi określa się na podstawie rozmieszczenia domów i gospodarstw oraz ich położenia w stosunku do gruntów ornych, cieków wodnych i dróg. To zróżnicowanie wynika z uwarunkowań przyrodniczych i historycznych związanych z panującymi na danym terenie stosunkami ekonomicznymi i społecznymi.

Na obecną strukturę osadniczą w gminie składają się układy przestrzenne poszczególnych wsi różnych typów (według klasyfikacji J. Bogdanowskiego) i z różnym stanem zachowania.

Na terenie Gminy Łękawica występują następujące układy przestrzenne:

- ulicówka - jest to wieś jednorodna, o zwartej zabudowie zlokalizowanej po obu stronach drogi. Swoim wyglądem przypomina ulicę w mieście - droga będąca główną arterią komunikacyjną przebiega przez środek wsi.
- rzędówka – układ odznaczający się luźnym rozmieszczeniem zabudowań wzdłuż drogi, najczęściej po jednej lub po drugiej stronie drogi w pewnej odległości od siebie. Rzędówki najczęściej występują na skraju dolin rzecznych, a układ gruntów jest pasowy, usytuowany prostopadle do drogi.
- widlica – wieś o zwartej zabudowie, skoncentrowanej wzdłuż 2-3 dróg rozwidlających się w kształcie litery Y, połączonych często krótką przecznicą.
- wielodrożnica (tzw. wsieć kupowa) - jest to najstarszy w Europie typ wsi z charakterystyczną zabudową dostosowaną do różnorodności terenu oraz nieregularnym przebiegiem dróg, przy którym zwarcie stoją domy i zabudowania gospodarcze. Zabudowania skupione są zazwyczaj wzdłuż kilku różnie usytuowanych względem siebie ulic.
- przysiółki -skupiska kilku gospodarstw położonych samotnie, poza zwartą zabudową wsi mogące stanowić jej integralną część. W różnych regionach używa się innych nazw na oznaczenie przysiółków: rola, kolonia lub osiedle.

Łękawica - pierwotny typ układu urbanistycznego skupiony, ulicowy w odmianie widlicy – aktualnie częściowo przekształcony z zachowaniem równowagi między formą pierwotną a współczesną.

Kocierz Moszczanicki - typ pierwotnego układu urbanistycznego skupiony, ulicowy w odmianie rzędówki wołoskiej, aktualnie dobrze zachowany.

Kocierz Rychwałdzki - pierwotny typ układu urbanistycznego skupiony, ulicowy w odmianie rzędówki, aktualnie dobrze zachowany.

Okrajnik - typ pierwotnego układu urbanistycznego skupiony, ulicowy w odmianie rzędówki, aktualnie częściowo przekształcony.

Łysina - pierwotny układ przestrzenny w typie rozrzuconym w odmianie przysiółkowej, kupowej, zachowany w formie zbliżonej do pierwotnej.

W Gminnej Ewidencji Zabytków uwzględniony jest układ przestrzenny z przełomu XV i XVI w. zlokalizowany w miejscowości Kocierz Moszczanicki (Osiedle Wysokie) oraz układ ruralistyczny osady z 1 poł. XVIII w. w Kocierzu Rychwałdzkim.

Zróżnicowanie układu przestrzennego jest świadectwem odmienności kształtowania się osadnictwa na danym terenie. Stanowi wartość historyczną oraz nadaje wyjątkowy charakter wsi, podkreślając jej urodę i preferencje mieszkańców. Niestety niejednokrotnie nowa zabudowa wiejska zaburza istniejące, historyczne rozplanowanie, doprowadzając do zacierania się zabytkowych układów przestrzennych miejscowości.

5.2.3.2 Najważniejsze obiekty zabytkowe Gminy Łękawica

Budynki mieszkalne

Budownictwo mieszkalne w okolicach Łękawicy opierało się głównie na wykorzystywaniu drewna jako podstawowego surowca budowlanego. Rozciągające się na olbrzymich połaciach lasy, pozwalały na dogodne pozyskiwanie drewna. Wśród dawnej zabudowy na terenie gminy zdecydowanie przeważają obiekty drewniane na podmurówce z kamieni – zwykle rzecznych.

Większość budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, datowana jest na XIX i XX wiek. Budynki mieszkalne sytuowano długą osią prostopadle do drogi. Ustawiane były na podmurówce z płaskich kamieni, ściany zbudowane były na zręb, z czworokątnie ociosanych belek łączonych ze sobą w narożach za pomocą węgła prostego, wzmacnianego poprzez dwustronnie zaciosane kołki. Dachy dwuspadowe, kryte gontem - drewnianym materiałem w postaci łączonych poprzez wsunięcie deseczek modrzewiowych, sosnowych, świerkowych lub jodłowych. Dachy miały specyficzną dla lokalnego budownictwa budowę i kształt, posiadały dwa spady w części szczytowej, spadek stromszy niż na okapach oraz charakterystyczne przydaszki na bocznych ścianach chałup.

Fot.1. Willa „Sitajka” o konstrukcji drewnianej, zrębowej, przyziemie murowane z kamienia piaszczystego, (Łękawica, ul. Brzozowa)

Fot. 2. Dom o konstrukcji drewnianej zrębowej, (Kocierz Rychwałdzki, ul. Zamkowa)

Zespoły piwnic

Na terenie gminy Łękawica znajdują się dwa zespoły oryginalnych zabytków lokalnej architektury użytkowej: zespół siedmiu piwnic przy ul. Za Wodą/Kalinowa (fot. 3) oraz zespół pięciu piwnic przy ul. Ojca Michała (fot. 4). Obiekty powstały na przełomie XIX i XX w. Każdy zespół tworzą częściowo zagłębione w ziemi kamienne piwniczki – ziemianki, przykryte dwuspadowym dachem, pod którym przechowywano siano i słomę. Do każdej piwniczki wiedzie wąski niski korytarzyk zakończony drzwiami. Obiekty zachowały się w różnym stanie.

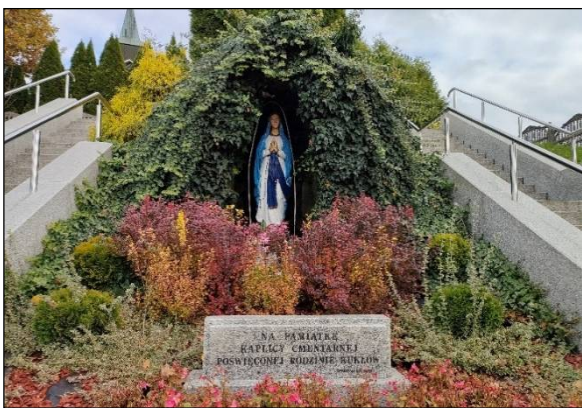
Fot. 3. Zespół siedmiu piwnic (Łękawica, ul. Za Wodą/Kalinowa)

Fot.4. Zespół pięciu piwnic (Łękawica, ul. Ojca Michała)

Obiekty sakralne

Jednym z najznakomitszych zabytków w Gminie Łękawica był drewniany, późnogotycki kościół pod wezwaniem Św. Michała Archanioła. Zbudowany on został w miejscowości Łękawica na początku XVI wieku, konsekrowany w 1547 r. a około 1641 r. powiększony o wieżę, zbudowaną przez cieślę Jerzego Wiśnickiego. Położony był na pochyłości nad wsią, dostępny za pomocą kamiennych schodów. Otoczony wieńcem drzew i ogrodzeniem z belek wiązanych na zrąb, nakrytych siodłowym daszkiem gontowym. 26 października 1992 r. kościół doszczętnie spłonął podczas pożaru. Niestety, pożar strawił doszczętnie zabytek wraz z bezcenną polichromią będącą dziełem żywieckiego malarza Fabiana Sabinowicza. Jediną pozostałością po tamtym kościele jest grota z figurą Matki Boskiej Różańcowej (fot. 5), stojąca u podnóża miejsca, w którym stał kościół. Obecnie na tym samym prawie miejscu stoi nowy kościół, wybudowany w czynie społecznym, w ciągu 5 lat, dzięki ofiarności i wysiłkowi wszystkich mieszkańców, wsparciu diecezji bielsko-żywieckiej i archidiecezji krakowskiej oraz zaangażowaniu Ks. Kanonika Jerzego Smalcerza. Nowy kościół zachował patronat utraconej w pożarze świątyni Świętego Michała Archanioła oraz Świętych Apostołów Piotra i Pawła.

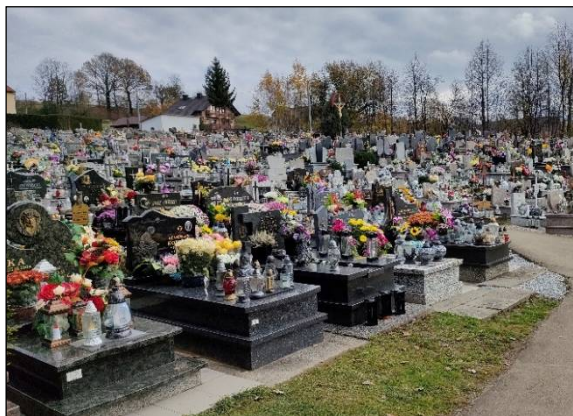
Fot.5. Grota z drewnianą, polichromowaną figurą Matki Boskiej Różańcowej autorstwa J. Hulki z 1994r.

Fot.6. Parkan z płytami nagrobnymi z kamienia przed bramą wejściową do kościoła pw Św. Michała Archanioła.

Cmentarze

Cmentarz w Łękawicy należy do parafii pw. Św. Michała Archanioła, położony jest na tym samym wzgórzu, co kościół, jest stosunkowo niewielki i w całości zagospodarowany. Cmentarz powstał w 2 poł. XIX w. Został wpisany do rejestru zabytków wraz z drewnianym kościołem z XVI w. Decyzją z dnia 17.05.1994r. Generalnego Konserwatora Zabytków strawiony przez pożar kościół został skreślony z rejestru zabytków. W rejestrze tym w dalszym ciągu pozostał cmentarz i drzewostan otaczający dawny kościół: rej. zab. nr A-291/78 z 30.03.1978r. Pozostałość dawnego ogrodzenia cmentarza stanowi brama drewniana przykryta daszkiem zbudowana w 1954r. (fot. 8).

Fot.7. Cmentarz parafialny w Łękawicy.

Fot.8. Brama drewniana przykryta daszkiem. Resztką dawnego ogrodzenia cmentarza w Łękawicy.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, czyli tzw. mała architektura sakralna przez wieki wpisały się w krajobraz polskiej ziemi. Stawiane z określonych powodów, w specjalnych miejscach spełniają wielorakie funkcje. Są znakami natury religijnej, społecznej i kulturowej. Reprezentują ogromne bogactwo form - od prostych krzyży przydrożnych po bogato zdobione obiekty. Stanowią część polskiego folkloru, ozdobę krajobrazu oraz są wyrazem wiary minionych pokoleń. Kapliczki, figury i krzyże ustawiano przy alejach i drogach dojazdowych do siedlisk, na rozstajach dróg, w miejscach objawień religijnych lub ważnych dla społeczności lokalnej wydarzeń. Fundatorami kapliczek były całe wsie, rodziny lub pojedynczy gospodarze. Miały strzec miejscowości oraz jej mieszkańców przed wszelakim złem. Tradycja budowania kapliczek jest nadal żywa.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, występujące na terenie Gminy Łękawica datowane są głównie na XVIII, XIX i XX wiek.

Najczęściej spotykane są przydrożne kapliczki, a zdecydowanie rzadziej przydrożne krzyże. Na szczególną uwagę zasługują: znajdujący się w Łysinie kamienny krzyż śródpolny (półrolek Gugów) z inskrypcją: „Fundator Jan Guga i Jan Tomiczek z Okrajnika RP 1908”, oraz dwa drewniane krzyże przydrożne z początku XX wieku znajdujące się w Łękawicy (krzyż przydrożny, drewniany z figurą Chrystusa z blachy (fot. 12).

Na terenie całej gminy można spotkać skromne bądź bogato zdobione, murowane, kamienne lub drewniane kapliczki w postaci słupów na rzucie kwadratu lub prostokąta, z małą wnęką, w której znajduje się rzeźba lub obraz z przedstawieniem postaci boskiej lub świętego. Przykładem tego typu jest kapliczka kamienna, wnękowa z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej z drugiej poł. XIX znajdująca się przy ulicy Beskidzkiej (fot. 14), a także kapliczka słupowa, szafkowa z kamienia piaskowego z 1775 roku przy ulicy Beskidzkiej 3 w Kocierzu Moszczanickim (fot. 15). Na terenie Gminy Łękawica występują również tzw. kapliczki figuratywne z pełnoplastycznymi rzeźbami. W tej grupie warto wyróżnić pochodzącą z XIX wieku kamienną, polichromowaną kapliczkę z Figurą Matki Boskiej Różańcowej znajdującą się przy ulicy Żywieckiej 24 w Okrajniku (fot. 18), oraz pochodzącą z połowy XIX wieku kamienną Figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem z Łysiny przy ul. Łagodnej (fot. 11).

Dość często występują również kapliczki domkowe z małym wnętrzem dostępnym przez drzwi, w których ustawione są ołtarzyki i figury świętych. Ten typ reprezentuje murowana z piaskowca, kamienna kapliczka z końca XIX wieku znajdująca się na Osiedlu Borchakówka w Kocierzu Rychwałdzkim, pochodząca z XVIII w. drewniana kapliczka pw. Św. Antoniego w Okrajniku (fot. 17) oraz pochodząca z przełomu XIX i XX wieku murowana kapliczka z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej wewnątrz znajdującą się przy ul. Wspólnej w Łękawicy (fot.10)

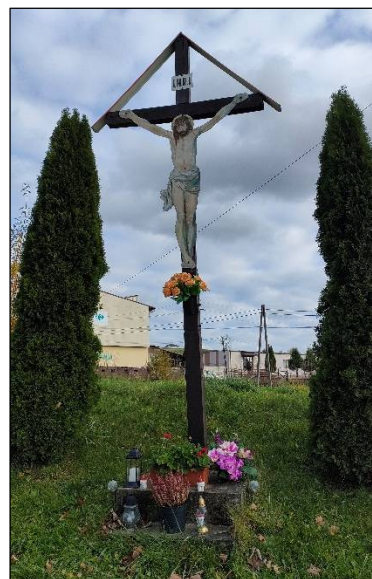
Fot.9. Kapliczka „Upadek Chrystusa pod krzyżem”, figura kamienna, polichromowana z 1 poł. XIX w. (Łękawica, wysepka na skrzyżowaniu: ul. Żywieckiej i Beskidzkiej).

Fot.10. Murowana kapliczka z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej (Łękawica, ul. Wspólna).

Fot. 11. Kamienna Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, (Łysina, ul. Łagodna).

Fot. 12. Krzyż przydrożny, drewniany, figura Chrystusa z blachy, (Łękawica skrzyżowanie: ul. Wspólna z ul. Żywiecką).

Fot. 13. Figura Matki Boskiej Różańcowej, kamień piaskowy, 1885 r. (Łękawica, ul. Wspólna).

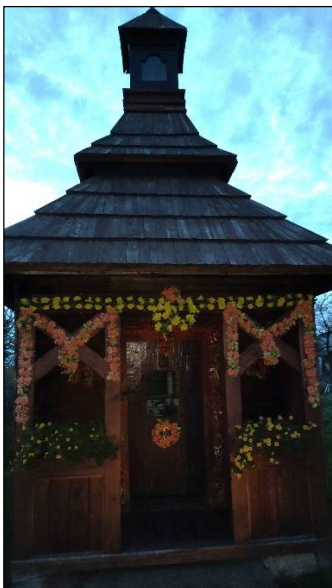
Fot. 14. Kapliczka kamienna, wnękowa z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej, 2 poł. XIX w. (Kocierz Moszczanicki, ul. Beskidzka)

Fot. 15. Kapliczka słupowa, szafkowa z kamienia piaskowego, 1775 r. (Kocierz Moszczanicki, ul. Beskidzka 3).

Fot. 16. Kapliczka kamienna z 1894 r. zwieńczona krzyżem, usytuowana na wysokiej podmurówce kamiennej (Kocierz Rychwałdzki ul. Beskidzka).

Fot. 17. Kapliczka pw. Św. Antoniego o drewnianej konstrukcji, XVIII w. (Okrajnik, ul. Zabytkowa).

Fot. 18. Figura Matki Boskiej Różańcowej, kamienna, polichromowana, 1885 r. (Okrajnik, ul. Żywiecka 24)

Miejsca pamięci narodowej

Na terenie Gminy Łękawica znajdują się miejsca związane z bitwami prowadzonym na przestrzeni dziejów. Niektóre z działań wojenny zostały trwale upamiętnione w przestrzeni i krajobrazie.

W Łękawicy tuż obok Urzędu Gminy znajduje się pomnik z 1930r. poświęcony pamięci ofiar I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej. Zbudowany staraniem Komitetu Piłsudczyków w ramach obchodów 10-tej rocznicy „Cudu nad Wisłą”. Twórcą pomnika był Jan Piesko – mistrz kamieniarski z Kocierza Rychwałdzkiego. Po II wojnie dodano inskrypcję „ku czci poległym bohaterom 1939-1945”. Pomnik pierwotnie usytuowany był w pasie drogowym, następnie został przeniesiony w obecne miejsce w 80-tą rocznicę „Cudu nad Wisłą” (11.11.1998r.), (fot. 19)

W Kocierzu Moszczanickim przy ulicy Beskidzkiej 57 znajduje się marmurowy pomnik 15 bohaterów zamordowanych przez hitlerowców 14.08.1944r., zbudowany w 1947r. Pomnik poświęcony został mieszkańcom wsi straconym na szubienicy przez okupanta hitlerowskiego. Stoi w bezpośrednim sąsiedztwie szkoły i przypomina o wydarzeniach, które miały miejsce w czasie II wojny światowej. W dniu 14 sierpnia 1944 r przywieziono z Oświęcimia 15 Polaków, którzy zostali powieszani na szubienicy w odwecie za zabicie 5 konfidentów, współpracujących z Niemcami. W Kocierzu Rychwałdzkim przy ul. Turystycznej, tuż przy drodze powiatowej nr 321 stoi obelisk upamiętniający miejsca walki i męczeństwa żołnierzy Armii Krajowej na Żywiecczyźnie.(fot. 20)

Fot.19. Pomnik „Cudu nad Wisłą” w Łękawicy.

Fot.20. Marmurowy pomnik 15 bohaterów zamordowanych przez hitlerowców 1944r w Kocierzu Moszczanickim.

5.3. Zabytki Gminy Łękawica objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ❖ księga A – zabytki nieruchome,
- ❖ księga B – zabytki ruchome,
- ❖ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będącą podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Łękawica w rejestrze zabytków nieruchomych województwa śląskiego znajdują się jeden obiekt zabytkowy (tabela nr 1).

Tabela 1. Wykaz obiektów nieruchomości z terenu Gminy Łękawica wpisanych do rejestru zabytków województwa śląskiego.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Czas powstania	Nr rejestru zabytków	Nr karty GEZ
1.	Cmentarz parafialny wraz z otaczającym kościół starodrzewem	Łękawica, al. Jana Pawła II 2	2 poł. XIX w	A-291/78 z 30.03.1978r	1 Ł-S

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Gmina Łękawica nie posiada zabytków, które zostałyby ujęte w rejestrze zabytków ruchomych województwa śląskiego.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Gmina Łękawica nie posiada zabytków archeologicznych, które zostałyby ujęte w rejestrze zabytków archeologicznych województwa śląskiego.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2022 poz. 840). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2022 poz. 840), gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami.

Gminna Ewidencja Zabytków obejmuje poniższe zestawienie obiektów wyznaczonych do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz ujętych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, zatwierdzonym Uchwałą Rady Gminy Łękawica NR XXVIII/199/13 z dnia 25.04.2013 r. i opublikowanym w Dz. U. Województwa Śląskiego z 2013 r. poz. 3599. Poniższy wykaz zabytków opatrzony jest numeracją i oznaczeniami kart adresowych dla poszczególnych obiektów zgodnie z Gminną Ewidencją Zabytków, w celu umożliwienia łatwej identyfikacji i wyszukiwania tych obiektów. Również kategorie obiektów są zgodne z tym zapisem. Wykaz został przedstawiony w formie tabeli z podziałem na poszczególne miejscowości i rozgraniczeniem na zabytki architektury i budownictwa oraz zabytki sakralne.

Tabela 2. Kocierz Moszczanicki – świeckie zabytki architektury i budownictwa.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Dom	ul. Beskidzka 9	Drewn.-mur.	Pocz. XX w.	1 KM-SW
2.	Dom	ul. Beskidzka 57	Drewn.	Przeł. XIX-XX w.	2 KM-SW
3.	Dom	ul. Beskidzka 81	Drewn.	Kon. XIX w.	3 KM-SW
4.	Dom	ul. Beskidzka 83	Drewn.	1854r.	4 KM-SW
5.	Pomnik bohaterów 1944r.	ul. Beskidzka 58	marmur	1947r.	5 KM-SW
6.	Gościniec Kocierski	ul. Beskidzka		1784-1789r.	6 KM-SW
7.	Most na Cisowym potoku	ul. Beskidzka	kamień	4 ćw. XIX w.	7 KM-SW
8.	Dom	ul. Górska 10	Drewn.	Pocz. XX w.	8 KM-SW
9.	Dom	ul. Kamieńcowa 9	Mur.-drewn.	Lata 20-te XX w.	9 KM-SW
10.	Dom	ul. Kręta 3	Drewn.	Lata 30-te XX w.	10 KM-SW
11.	Dom	ul. Kręta 6	Mur.	Lata 30-te XX w.	11 KM-SW
12.	Chałupa	ul. Ogrodowa 2	Drewn.	Kon. XIX w.	12 KM-SW
13.	Dom	Os. Wysokie 3	Drewn.-mur.	1932r.	13 KM-SW
14.	Układ przestrzenny	Os. Wysokie		Przeł. XV-XVI w.	14 KM-SW
15.	Dom	ul. Parkowa 6A	Drewn.-mur.	Lata 20-te XX w.	15 KM-SW
16.	Dom	ul. Parkowa 28	Drewn.-mur.	Lata 30-te XX w.	16 KM-SW
17.	Chałupa	ul. Parkowa 42	Drewn.	Pocz. XX w.	17 KM-SW
18.	Zagroda- dom, bud. gospod.	ul. Parkowa 49	Drewn.	Lata 30-te XX w.	18 KM-SW
19.	Dom	ul. Zielona 14	Drewn.	Pocz. XX w.	19 KM-SW

Tabela 3. Kocierz Moszczanicki – zabytki sakralne.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Kapliczka MB Różańcowej	ul. Beskidzka	Kam.	1889r.	1 KM-S
2.	Kapliczka MB Bolesnej	ul. Beskidzka	Kam.	2 poł. XIX w.	2 KM-S
3.	Kapliczka słupowa	ul. Beskidzka 3	Kam.	1775r.	3 KM-S
4.	Kapliczka MB	ul. Beskidzka 81	Kam.	1889r.	4 KM-S
5.	Kapliczka MB Częstochowskiej	ul. Beskidzka 83	Drewn.	1812r.	5 KM-S
6.	Kapliczka szafkowa MB	ul. Mostowa 7	Mur.	Pocz. XX w.	6 KM-S

7.	Kapliczka szafkowa MB	Os. Wysokie	Drewn.	Pocz. XX w.	7 KM-S
----	-----------------------	-------------	--------	-------------	--------

Tabela 4. Kocierz Rychwałdzki- świeckie zabytki architektury i budownictwa.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Dom	ul. Beskidzka 17	Drewn.	Lata 30-te XX w.	1 KR-SW
2.	Dom	ul. Beskidzka 19	Drewn.	Pocz. XX w.	2 KR-SW
3.	Gościniec Kocierski	ul. Beskidzka		1784-1789r.	3 KR-SW
4.	Układ ruralistyczny	Osada ul. Słoneczna, ul. Turystyczna		1 poł. XVIII w.	4 KR-SW
5.	Chałupa	ul. Słoneczna 2	Drewn.	Pocz. XX w.	5 KR-SW
6.	Stodoła- obora	ul. Słoneczna 7	Drewn.	Pocz. XX w.	6 KR-SW
7.	Dom	ul. Turystyczna 8A	Drewn.	Przeł. XIX-XX w.	7 KR-SW
8.	Zagroda: dom, kapliczka, 2 piwniczki	ul. Turystyczna 25	Kam., drewn.	Kon. XIX w.	8 KR-SW
9.	Dom (w zagrodzie)	ul. Turystyczna 25	Drewn.-kam.	Kon. XIX w.	9 KR-SW
10.	2 piwniczki (w zagrodzie)	ul. Turystyczna 25	Drewn.-kam.	Kon. XIX w.	10 KR-SW
11.	Dom	ul. Turystyczna 29	Mur.	Lata 20-te XX w.	11 KR-SW
12.	Stodoła	ul. Turystyczna naprzeciw nr 11	Drewn.	Kon. XIX w.	12 KR-SW
13.	Dom	ul. Widokowa 4	Drewn.	Pocz. XX w.	13 KR-SW
14.	Dom	ul. Zamkowa 1	Drewn.	Lata 20-te XX w.	14 KR-SW

Tabela 5. Kocierz Rychwałdzki - zabytki sakralne.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Kapliczka	ul. Beskidzka k. nr 1	Kam.	1894r.	1 KR-S
2.	Kapliczka	Os. Borczakówka	Mur.	4 ćw. XIX w.	2 KR-S
3.	Kapliczka przydrożna	ul. Słoneczna, obok nr 4	Drewn.	Pocz. XX w.	3 KR-S
4.	Kapliczka przydrożna	ul. Słoneczna, obok nr 2	Drewn.	Pocz. XX w.	4 KR-S
5.	Figura Matki Boskiej	ul. Turystyczna 25 (w zagrodzie)	Kam.	1883r.	5 KR-S

Tabela 6. Łękawica- świeckie zabytki architektury i budownictwa.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Dom	ul. Beskidzka 14	Mur.	Lata 30-te XX w.	1 Ł-SW
2.	Willa Sitajka	ul. Brzozowa 5	Drewn.-mur.	1 ćw. XX w.	2 Ł-SW
3.	Dom	ul. Czereśniowa 2	Murów.	1910r.	3 Ł-SW
4.	Zagroda: dom, bud. gospod.	ul. Fiołkowa 2	Drewn.	1905r.	4 Ł-SW
5.	Dom (w zagrodzie)	ul. Fiołkowa 2	Drewn.	1905r.	5 Ł-SW
6.	Bud. gospod. (w zagrodzie)	ul. Fiołkowa 2	Drewn.	1905r.	6 Ł-SW
7.	Zagroda: dom, zabud. gospod.	ul. Jagodowa 2	Drewn.-mur.	1910r.	7 Ł-SW
8.	Zabudow. gospod. (w zagrodzie)	ul. Jagodowa 2	Drewn.-mur.	1910r.	9 Ł-SW
9.	Dom	ul. Jarzębinowa 2	Murów.	Ok. 1930r.	10 Ł-SW
10.	Stodola – obora	ul. Liliowa 6	Drewn.-mur.	1928r.	12 Ł-SW
11.	Dom	ul. Mieczykowa 4	Drewn.	Ok. 1920r.	14 Ł-SW
12.	Dom	ul. Młyńska 8	Drewn.	Lata 30-te XX w.	15 Ł-SW
13.	Zagroda: dom, obora	ul. Mostowa 4	Drewn.-mur.	Pocz. XX w.	16 Ł-SW
14.	Dom	ul. Ojca Michała 3,5	Mur.	4 ćw. XIX w.	17 Ł-SW
15.	Zespół 5 piwnic	ul. Ojca Michała	Drewn.-kam.	Przeł. XIX-XX w.	18 Ł-SW
16.	Dom	ul. Parkingowa 1	Drewn.	Pocz. XX w.	19 Ł-SW
17.	Park podworski	ul. Parkowa		Kon. XVIII, pocz. XIX w.	20 Ł-SW
18.	Dom	ul. Sportowa 7 A	Drewn.	Ok. 1920r.	21 Ł-SW
19.	Dom	ul. Świetlna 2	Drewn.-mur.	Lata 30-te XX w.	22 Ł-SW
20.	Dom	ul. Twórcza 4	Drewn.	Kon. XIX w.	23 Ł-SW
21.	Dom	ul. Wesola 4	Drewn.-mur.	Lata 30-te XX w.	24 Ł-SW
22.	Dom	ul. Wierzbowa 7	Drewn.-mur.	1920r.	25 Ł-SW
23.	Dom	ul. Wiśniowa 1	Drewn.	Lata 20-te XX w.	26 Ł-SW
24.	Dom	ul. Wspólna 1	Mur.	Lata 30-te XX w.	27 Ł-SW
25.	Dom - sklep	ul. Wspólna 20,22	Mur.	Lata 30-te XX w.	29 Ł-SW
26.	Dom	ul. Wspólna 21	Drewn.	Pocz. XX w.	30 Ł-SW

27.	Zagroda: dom, bud. gospod.	ul. Wspólna 43	Mur.	1904r.	31 Ł-SW
28.	Dom (w zagrodzie)	ul. Wspólna 43	Mur.	1904r.	32 Ł-SW
29.	Bud. gospod. (w zagrodzie)	ul. Wspólna 43	Mur. -drewn.	1904r.	33 Ł-SW
30.	Dom	ul. Wspólna 49 A	Drewn.	1930r.	34 Ł-SW
31.	Dom	ul. Wspólna 64	Drewn.-mur.	Lata 20-te XX w.	35 Ł-SW
32.	Pomnik „Cudu nad Wisłą” i bohaterów II wojny światowej	ul. Wspólna	Kam.	1930r.	36 Ł-SW
33.	Dom	ul. Za Wodą 9	Drewn.-mur.	1925r.	37 Ł-SW
34.	Dom	ul. Za Wodą 15	Mur.-drewn.	Lata 20-te XX w.	38 Ł-SW
35.	Dom	ul. Za Wodą 16	Drewn.	Pocz. XX w.	39 Ł-SW
36.	Dom	ul. Za Wodą 28 A	Murow.-drewn.	Lata 30-te XX w.	40 Ł-SW
37.	Dom	ul. Za Wodą 34	Mur.	Ok. 1928r.	41 Ł-SW
38.	Dom	ul. Za Wodą 50	Drewn.	Lata 20-te XX	43 Ł-SW
39.	Zespół 7 piwnic	ul. Za Wodą, ul. Klinowa	Kam.-drewn.	Przeł. XIX-XX w.	44 Ł-SW
40.	Kamień graniczny	ul. Żywiecka/ ul. Beskidzka	Kam.	2 poł. XIX w.	45 Ł-SW
41.	Dom	ul. Żywiecka 64 A	Drewn.-mur.	Lata 40-te XX w.	Obiekt w GEZ błędnie przypisany do Okrajnika

Tabela 7. Łękawica - zabytki sakralne.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Cmentarz paraf.	Al. Jana Pawła II 2		2 poł. XIX w.	1 Ł-S
2.	Parkan z płytami nagrobnymi przed bramą kościoła	Al. Jana Pawła II 2	Kam.	1893-1941r.	2 Ł-S
3.	Grota w zboczu kościelnym	Al. Jana Pawła II 2	Kam.	Kon. XVIII w.	3 Ł-S
4.	Kapliczka polna	ul. Porębska	Mur.	Lata 30-te XX w.	4 Ł-S
5.	Krzyż przydrożny	ul. Tarasowa/ ul. Za Wodą	Drewn.	Pocz. XX w.	5 Ł-S
6.	Kaplica	ul. Wspólna	Mur.	XIX-XX w.	6 Ł-S
7.	Figura MB Różańcowej	ul. Wspólna	Kam.	1885r.	7 Ł-S
8.	Krzyż przydrożny	ul. Wspólna/ ul. Żywiecka	Drewn.	Pocz. XX w.	8 Ł-S

9.	Kapliczka	ul. Za Wodą	Mur.	przeł. XIX/XX w	9 Ł-S
10.	Kapliczna MB Różańcowej	ul. Za Wodą między nr. 9-13	Drewn.	1925r.	10 Ł-S
11.	Kapliczka „Upadek”	ul. Żywiecka/ ul. Beskidzka	Kam.	1 poł. XIX w.	11 Ł-S

Tabela 8. Łysina - świeckie zabytki architektury i budownictwa.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Zagroda: dom, 2 kapliczki, studnia kam.	ul. Figurkowa 1	Drewn. Kam.	Kon. XIX w.	1 ŁY-SW
2.	Dom (w zagrodzie)	ul. Figurkowa 1	Drewn.	Kon. XIX w.	2 ŁY-SW
3.	Studnia (w zagrodzie)	ul. Figurkowa 1	Kam.	Kon. XIX w.	3 ŁY-SW
4.	Dom	ul. Leśna 3	Drewn.	Pocz. XX w.	4 ŁY-SW
5.	Dom	ul. Leśna 5	Drewn.	Kon. XIX w.	5 ŁY-SW
6.	Zagroda: dom, stodoła	ul. Piwniczna 5	Drewn. Kam.	1926r.	6 ŁY-SW
7.	Dom	ul. Pogródkowa 2	Dren.	Lata 20-te XX w.	8 ŁY-SW
8.	Zagroda: dom, 2 budynki gospodarcze	ul. Pogródkowa 7,9,11A	Mur.-drewn.	1860r., 1905-1907r.	9 ŁY-SW
9.	Dom (w zagrodzie)	ul. Pogródkowa 7,9	Mur.	1860r.	10 ŁY-SW
10.	2 bud. gospod. (w zagrodzie)	ul. Pogródkowa 7,9	Mur.	1905-1907r	11 ŁY-SW
11.	Dom (w zagrodzie)	ul. Pogródkowa 11A	Drewn.	Pocz. XX w.	12 ŁY-SW
12.	Skupiska skał bazaltowych – Zamczyska				13 ŁY-SW

Tabela 9. Łysina - zabytki sakralne.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Kaplica	ul. Figurkowa 1	Mur. Kam.	1860r.	1 ŁY-S
2.	Kapliczka	ul. Figurkowa 1	Kam.	Poł. XIX w.	2 ŁY-S
3.	Krzyż polny	Półrolek Gugów	Kam.	1908r.	3 ŁY-S
4.	Kapliczka	skrzyżowanie ulic: ul. Łagodna, ul. Leśna, ul. Nowa, ul. Szczytowa	Kam.	1843r.	4 ŁY-S
5.	Figura Matki Boskiej	ul. Łagodna 14	Kam.	Poł. XIX w.	5 ŁY-S
6.	Figura Jezusa Ecce Homo	ul. Nowa	Kam.	1843r.	6 ŁY-S
7.	Kapliczka	ul. Nowa	Mur.	4 ćw. XIX w.	7 ŁY-S

8.	Kapliczka	ul. Nowa 14	Kam.	1892r.	8 ŁY-S
----	-----------	-------------	------	--------	--------

Tabela 10. Okrajnik - świeckie zabytki architektury i budownictwa.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Chałupa	Ul. Dworska 14	Drewn.	Kon. XIX w.	1 OK-SW
2.	Zagroda: chałupa, stodoła	Os. Palarzówka 17	Drewn., murow. z kamienia	1921r.	2 OK-SW
3.	Chałupa (w zagrodzie)	Os. Palarzówka 17	Drewn.	1921r.	3 OK-SW
4.	Stodoła (w zagrodzie)	Os. Palarzówka 17	Kam.-Drewn.	1921r.	4 OK-SW
5.	Dom	Ul. Skalna 15	Drewn.-mur.	Lata 20-te XX w.	5 OK-SW
6.	Dom	Ul. Strażacka 2	Drewn.-mur.	Lata 20-te XX w.	6 OK-SW
7.	Zespół: d. zajazd, bud. Wozowni- stajni,	Ul. Żywiecka 66	Drewn.-mur.	XVIII w.	7 OK-SW
8.	Dom	Ul. Żywiecka 64A	Drewn.-mur.	Lata 30-te XX w.	8 OK-SW

Tabela 11. Okrajnik – zabytki sakralne.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Materiał/ konstrukcja	Czas powstania	Nr karty GEZ
1.	Kapliczka szafkowa	ul. Dworska 14	Drewn.	Ok. 1910r.	1 OK-S
2.	Kapliczka	ul. Skalna 9	Kam.	1912r.	2 OK-S
3.	Kapliczka pw. Św. Antoniego	ul. Zabytkowa	Drewn.	XVIII w.	3 OK-S
4.	Kaplica	ul. Żywiecka 21	Mur.	1828r. rozbud. w 1976r.	4 OK-S
5.	Figura MB Różańcowej	ul. Żywiecka 24	Kam.	1885r.	5 OK-S
6.	Kapliczka Jezus Nazareński	ul. Żywiecka	Kam.	1 poł. XIX w.	6 OK-S

Ponad to w gminnej ewidencji zabytków znajdują się dwa archeologiczne obiekty zabytkowe. Zostały ujęte w tabeli nr 12.

Tabela 12. Wykaz obiektów archeologicznych z terenu Gminy Łękawica.

L.p.	Nazwa obiektu	Adres	Datowanie	Nr karty GEZ
1.	St. archeologiczne nr 1	Łękawica	Okres nowożytny	1 Ł-A st.
2.	St. archeologiczne nr 2	Łękawica	Okres nowożytny	2 Ł-A st.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

Na terenie Gminy Łękawica funkcjonują stowarzyszenia i zespoły regionalne, które kultywują tradycje i zwyczaje tej ziemi.

Stowarzyszenie na rzecz promocji i rozwoju społeczno-kulturalnego Gminy Łękawica „Szeroka” zostało założone, aby utrwalić i promować tradycję i folklor regionu. Stowarzyszenie organizuje warsztaty okolicznościowe, imprezy plenerowe o charakterze edukacyjnym i kulturalnym w zakresie podtrzymywania lokalnych tradycji i więzi społecznych. Stowarzyszenie organizuje warsztaty i kiermasze stroików świątecznych, ozdób choinkowych i wielkanocnych. Pod opieką stowarzyszenia działają: zespół Jaworki i grupa śpiewacza Conviva. Zespół Jaworki gromadzi młodych śpiewaków w wieku do 5 do 12 lat. Powstał w maju 2007 r. Zespół jest laureatem wielu międzynarodowych przeglądów i konkursów. W listopadzie 2008 r. regionalna stacja telewizyjna TVP3 Katowice umożliwiła nagranie trzech teledysków z kolędami w wykonaniu zespołu Jaworki. Natomiast grupa śpiewacza CONVIVA powstała w marcu 2006 r. Występuje ona na gminnych uroczystościach, reprezentuje Gminę Łękawica na konkursach i przeglądach. Członkowie grupy promowali również lokalny folklor w zaprzyjaźnionej Gminie VAVRECKA na Słowacji oraz na Przeglądzie Zespołów Wiejskich w Brennie.

Artystyczna twórczość Anny i Józefa Hulków jest prezentowana w Izbie Regionalnej w Łękawicy. Mieści się ona w rodzinnym domu artysty. Pan Józef Hulka jest cenionym rzeźbiarzem ludowym. Natomiast jego żona Anna zajmowała się początkowo, popularnym w regionie, zdobnictwem bibułkowym, a później realizowała artystyczną pasję w malarstwie na szkle oraz rzeźbie. W Izbie Regionalnej można zatem zobaczyć bogate zbiory ludowej rzeźby o charakterze sakralnym (figury Jezusa Chrystusa, Matki Boskiej i świętych), malarstwo na szkle, a także znakomite rekwizyty obrzędowe: szopki, gwiazdy kolędowe i maski. Druga Izba Regionalna zlokalizowana jest w Łysinie. Prezentowane są w niej przedmioty wykorzystywane kiedyś w pracy na roli: wialnia, ręczny dźwig, żarna, magiel, sprzęt do wyrobu nici lnianych, a także narzędzia do obróbki drewna i kamienia.

Centrum Edukacji Ekologicznej w Kocierzu Rychwałdzkim powstało w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Głównymi adresatami działań edukacyjnych Centrum są mieszkańcy gminy oraz turyści. Zajęcia realizowane są w oparciu o dedykowane scenariusze zajęć. Głównymi motywami oferowanych warsztatów i zajęć są: edukacja ekologiczna, ochrona przyrody i różnorodność biologiczna. W ramach działalności Centrum Edukacji Ekologicznej organizowane są pikniki ekologiczne.

Kulturę fizyczną i sport promują wśród mieszkańców kluby sportowe LKS „Beskid” i LKS Orzeł Łękawica. LKS „Beskid” został założony w 1984 r. w Kocierzu. Obecnie szkoli zawodników w drużynie seniorów i drużynie trampkarzy. Z inicjatywy mieszkańców wsi Łękawica w 1966 r. powołano klub sportowy Orzeł Łękawica. Obecnie skupia on zawodników w 6 drużynach od młodzików młodszych do seniorów.

Gmina Łękawica należy do obszaru działalności Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania (LGD) „Żywiecki Raj”. Zostało ono zarejestrowane w 2008 r. W ramach aktywności Stowarzyszenie promuje szereg działań, które mają na celu rozwój obszaru LGD, ożywienie gospodarcze i społeczne. Do najważniejszych celów Stowarzyszenia należy efektywne wykorzystanie niepowtarzalnych walorów środowiskowych i wspieranie odnawialnych źródeł energii, bazowanie na produkcji lokalnym jako elemencie promocji dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnacji gwary i zwyczajów górskich, a także rozwój obszaru poprzez promocję zdrowego trybu życia – wspieranie sportu i aktywnej turystyki. W ramach działalności Stowarzyszenie prowadzi nabory wniosków o udzielenie wsparcia konkursów i projektów grantowych również z zakresu kultury i dziedzictwa regionalnego.

Oprócz powyżej wskazanych stowarzyszeń i zespołów, na terenie Gminy działa od ponad sześćdziesięciu lat Koło Gospodyń Wiejskich w Łękawicy. Powstało ona przy Kółku Rolniczym. Inicjatorami jego powstania byli ówczesny prezes Kółka Rolniczego Mieczysław Kolonko oraz Stefania Błachut. Członkinie koła zawsze czynnie włączały się w organizację życia kulturalnego

w miejscowości. Kultuwują również tradycje zarówno kulinarne jak i tradycje poprzez np. robienie palm na niedzielę palmową, wianków czy bukietów z ziół. Ponadto na terenie gminy działają drухowie zorganizowani w ochotniczych straży pożarnych w Kocierzu Rychwałdzkim, Kocierzu Moszczanickim, Łękawicy, Łysinie i Okrajniku.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Analizę stanu zachowania dziedzictwa zabytkowego przeprowadzono w oparciu o obiekty objęte Gminną Ewidencję Zabytków. Ocena stanu zachowania poszczególnych obiektów wynika ze stanu zewnętrznych elementów bryły obiektów zabytkowych. Przyjęto następującą czterostopniową skalę oceny stanu zachowania obiektów:

- ❖ stan bardzo dobry – estetyka i konstrukcja wzorowa,
- ❖ stan dobry – występują nieznaczne zaburzenia estetyki elewacji, nie ma zagrożenia dla konstrukcji,
- ❖ stan zaniedbany – widoczne jest znaczne zaburzenie estetyki elewacji i otoczenia wokół obiektu, lokalne uszkodzenia elementów konstrukcyjnych,
- ❖ stan zły – obiekt nieestetyczny, widoczne uszkodzenia konstrukcji ścian i poszycia dachu, a w przypadku ruiny doszło do całkowitego lub częściowego zburzenia zabytku.

Większość budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się w stanie zaniedbanym. Tak niska ocena spowodowana jest tym, iż znaczna część budynków lub zespołów budynków jest opuszczona lub nieużytkowana. Drugą grupę obiektów stanowią budynki w stanie dobrym. Niewiele budynków można zaliczyć do bardzo dobrego stanu zachowania. Przeważająca część obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków to własność prywatna. Należą do nich: chałupy, domy, stodoły, zabudowania gospodarcze, kapliczki przydrożne. Stan techniczny tych obiektów w ostatnich latach pogorszył się. Zaobserwowano przypadki modernizacji budynków, które zaingerowały w ich zabytkowych charakter. W trakcie prac modernizacyjnych zmieniono: wygląd elewacji, stolarkę okienną i drzwiową, pokrycie dachowe, a także zdarzają się przypadki docieplenia elewacji. Takie prace budowlane zmniejszają charakter zabytkowy obiektu lub przyczyniają się jego utraty. Stan techniczny wielu zabytkowych krzyży, figurek i kapliczek jest zły, zagrażający ich zachowaniu. Bieżącą konserwacją niektórych z tych obiektów zajmują się mieszkańcy. Remont krzyży, figurek i kapliczek przydrożnych wymaga znacznych nakładów finansowych oraz specjalistycznej wiedzy z zakresu konserwacji obiektów zabytkowych.

7. Założenia programowe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Przedmiotowe opracowanie wyznacza priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Zostały one wyznaczone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa (w tym art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami), z uwzględnieniem dokumentów programowych wyższego szczebla oraz po dokonaniu diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Niektóre z przedstawionych poniżej priorytetów oraz kierunków i zadań mają charakter długofalowy, dlatego będą wymagały kontynuacji w kolejnym okresie. Prace związane z wdrażaniem i monitorowaniem stanu realizacji niniejszego Programu należą do zadań samorządu gminnego. Nadrzędnym, priorytetowym celem niniejszego programu jest zahamowanie degradacji i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Tabela 13. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

PRIORYTET I
OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	○ Dbanie o właściwy stan techniczny i estetykę obiektów zabytkowych przez prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich w obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, ○ W miarę możliwości gminnego budżetu wspieranie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych niebędących własnością gminy, ○ Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji, ○ Przeprowadzanie okresowych kontroli stanu technicznego obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy. Na podstawie wniosków pokontrolnych: wytypowanie najbardziej zagrożonych obiektów, określenie niezbędnych prac remontowych, a także opracowanie planu remontów, ○ Określenie zasad przyznawania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, niebędącym własnością gminy, ○ Intensywne aplikowanie o zewnętrzne środki finansowe na prace przy obiektach zabytkowych, ○ Ochrona stanowisk archeologicznych (wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową, ○ Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków, ○ Inicjowanie kwest, zbiórek funduszy na renowacje zabytkowych pomników np. kwesta na cmentarzach w trakcie Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego, ○ Współpraca z właścicielami zabytków w celu zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania. ○ Wspieranie i ścisła współpraca z właścicielami zabytków w opracowywaniu dokumentacji konserwatorskich dla działań restauracyjnych i rewitalizacyjnych przy zabytkach. Dokumentacja konserwatorska musi być przygotowywana przez wykwalifikowanych konserwatorów dzieł sztuki i uzgodniona z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. ○ Realizacja programu restauracji zabytkowych kapliczek, krzyży, figur przydrożnych. Obiekty przewidziane do restauracji wskazano w punkcie 11 niniejszego programu. (dla prac restauracyjnych

	należy opracować dokumentację konserwatorską uzgodnioną z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków) o Realizacja programu rewitalizacji zabytkowych zespołów piwnic w Łękawicy. (dla prac rewitalizacyjnych należy opracować dokumentację konserwatorską uzgodnioną z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków).
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	- o Przy pracach związanych z aktualizacją Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego gminy należy uwzględnić obiekty zabytkowe znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz usunąć obiekty nieistniejące, - o Egzekwowanie zapisów określonych w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego, - o Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy, - o Realizacja programu nasadzeń uzupełniających w obszarach krajobrazu kulturowo-przyrodniczego, - o Ochrona i pielęgnacja parku podworskiego w Łękawicy i terenów zieleni przy kapliczkach, krzyżach i figurach przydrożnych,
PRIORYTET II:	
BADANIA I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOSCI LOKALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych	- o Przyjęcie przez Radę Gminy Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji, - o Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: • przyjęcie zarządzeniem gminnej ewidencji zabytków, • zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, • systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentacją fotograficzną, • propozycje skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji, • udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami,

	• sporządzenie sprawozdania z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), • zamieszczenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	○ Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy, ○ Udostępnianie informacji o zabytkach i innych działaniach związanych z dziedzictwem kulturowym na stronie internetowej Urzędu Gminy, ○ Współpraca z instytucjami i firmami działającymi na terenie Gminy w celu udostępnienia i przekazywania informacji o zabytkach,
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i promocja walorów krajobrazowych gminy	○ Wspieranie działań i ścisła współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w pozyskiwaniu środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ○ Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizację zajęć i wycieczek terenowych na temat zabytków architektury wernakularnej, ich roli oraz wartości z punktu widzenia historii i współczesności celem kształtowania regionalnej tożsamości kulturowej, ○ Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy, ○ Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę architektonicznych zabytków drewnianych (drewnianych chat, kapliczek), np. plenerów malarskich, konkursów rzeźbiarskich, ○ Zamieszczanie zdjęć zabytków w dokumentach promujących Gminę, ○ Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Gminy, ○ Opracowanie internetowej Mapy Zabytków Architektury Drewnianej Gminy, ○ Aktualizacja internetowej bazy danych o obiektach posiadających wartość zabytkową znajdujących się na terenie gminy, ○ Organizowanie konkursu na najlepiej utrzymany zabytek architektury drewnianej w Gminie, ○ Promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Gminy przy okazji imprez masowych, ○ Promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego, ○ Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw nawiązujących do tradycji folklorystycznych i kulturalnych,

	○ Obejmowanie patronatu przez Wójta Gminy nad przedsięwzięciami związanymi z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego gminy, ○ Wspieranie działań promocyjnych i informacyjnych dotyczących walorów historycznych i krajobrazowych „Gościńca Kocierskiego”
PRIORYTET III: ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ GMINY W OPARCIU O DZIEDZICTWO KULTUROWE I WARTOŚCI KRAJOBRAZOWE I PRZYRODNICZE	
Kierunki działań:	Zadania:
Tworzenie oferty turystycznej uwzględniającej walory kulturowe i przyrodnicze terenu	○ Utrzymywanie i rozwijanie współpracy z takimi podmiotami, jak: Dyrekcją Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, Dyrekcją Lasów Państwowych, w celu stworzenia wspólnej oferty turystycznej, ○ Nawiązywanie i rozwijanie współpracy z władzami województwa, powiatu i sąsiednich samorządów w celu włączenia oferty turystycznej gminy w system o większym zasięgu.
Poprawa jakości infrastruktury służącej funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki i rekreacji	○ Stworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia działalności w branżach: hotelarskiej, gastronomicznej, agroturystycznej oraz turystycznej, ○ Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, ○ Dbanie o efektowny wygląd i odpowiednią aranżację przestrzeni publicznej w otoczeniu obiektów zabytkowych, ○ Wspieranie działalności gospodarstw agroturystycznych,
Wyznaczanie tras i szlaków turystycznych z uwzględnieniem najciekawszych obiektów zabytkowych gminy	○ Utrzymanie istniejących ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych, ○ Opracowanie i wytyczenie nowych szlaków turystycznych pieszych, rowerowych, konnych, tras i ścieżek dydaktycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego gminy.
Utworzenie systemu informacji turystycznej	○ Stworzenie systemu informacji wizualnej w formie tablic informacyjnych dotyczących najważniejszych obiektów historycznych i przyrodniczych znajdujących się na terenie gminy, ○ Opracowanie przewodnika turystycznego, również w wersji on-line uwzględniającego krajobraz kulturowy i przyrodniczy gminy,

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację niniejszego *Programu* jest Wójt Gminy Łękawica. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- **instrumenty prawne** – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków

obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach;

- **instrumenty finansowe** – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich, korzystanie z budżetu obywatelskiego województwa Śląskiego;
- **instrumenty kontrolne** – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez wójta zespół ds. monitoringu realizacji *Programu*, utworzony przy Urzędzie Gminy w Łękawicy;
- **instrumenty koordynacji** – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- **instrumenty społeczne** – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, monitoring i ewaluacja programu

Przepisy Ustawy o ochronie nad zabytkami i opiece nad zabytkami wskazują konieczność opracowania sprawozdania z realizacji Programu Ochrony Zabytków w połowie jego obowiązywania jak i po zakończeniu jego obowiązywania. Dlatego należy prowadzić monitoring realizacji planu. W ramach monitoringu są zbieranie informacji dotyczące realizacji niniejszego programu. Następnie należy przeprowadzić analizę zebranych danych. Monitorowanie przebiegu procesu realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami obejmuje:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków,
- ocenę realizacji działań związanych z edukacją i promocją dziedzictwa kulturowego.

Powyższa analiza powinna być przeprowadzana każdorazowo, po upływie dwóch lat funkcjonowania programu i zakończona zostanie sprawozdaniem, przedkładanym Radzie Gminy.

W ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami ochronie podlega też dziedzictwo niematerialne – tradycja, zwyczaje, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty, tradycje i przekazy ustne, obrzędy i obyczaje. Tradycje ludowe prezentowane są na różnych imprezach lokalnych, takich jak festyny, przeglądy, konkursy, warsztaty.

Obowiązkiem władz gminy jak również jej mieszkańców jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, kultywowanego i zachowania go dla przyszłych pokoleń.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

W przepisach Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określone zostały zasady i źródła finansowania. Zgodnie z tymi zapisami finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku w zakresie opieki nad zabytkami spoczywa na osobie fizycznej lub też na jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Podstawowym źródłem finansowania ochrony zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Dysponentami powyższych środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków,
- organ stanowiący – gminy, powiaty, samorządy województwa.

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Zadania związane z realizacją zadań opieki nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

a) krajowych:

- programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-i-projekty>;
- dotacje celowe przyznawane przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków <http://wkz.katowice.pl/uslugi/dotacje-i-refundacje-na-prace-przy-zabytkach-wpisanych-do-rejestru-zabytkow>;
- dotacje z Funduszu Kościelnego przyznawane przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji - Fundusz Kościelny - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji - Portal Gov.pl (www.gov.pl);
- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położone na obszarze województwa śląskiego przyznawane przez Sejmik Województwa Śląskiego;
- dofinansowanie ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach - Zasady dofinansowania | Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach (<https://www.wfosigw.katowice.pl/>);

b) unijnych:

- fundusze europejskie w ramach programu 2021 – 2027 - Portal Funduszy Europejskich - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (funduszeuropejskie.gov.pl);
- Program Polska Cyfrowa - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2021 – 2027;

c) poza unijnymi:

- fundusze norweskie EOG 2014-2021 - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej;

d) lokalnych:

- dotacje celowe Powiatu Żywieckiego Dotacje na realizację zadań publicznych z zakresu kultury, sztuki.

Ponad to w dniu 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków, którego dysponentem jest Minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgodnie z zapisami ustawy, środki tego funduszu przeznaczone są na dofinansowanie nakładów

koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, finansowane są m.in. projekty związane z montażem w zabytkach instalacji przeciwpożarowej.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zobowiązują każdego właściciela i posiadacza zabytku do sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku wymaga od właściciela i posiadacza obiektu zabytkowego, ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, jakim jest Gmina Łękawica, prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Prace i roboty przy zabytkach władze gminy mogą realizować wspólnie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, właścicielami i posiadaczami obiektów, parafią, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami naukowymi.

Co roku w uchwale budżetowej Rada Gminy określa wysokość środków przeznaczonych na prace związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. W budżecie na rok 2024 r. zaplanowany jest następujący poziom wydatków finansowych:

- ❖ Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego 247 228,22
- ❖ Biblioteki 182 040,00
- ❖ Ochrona zabytków i opieka na zabytkami 48 000,00

W ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków gmina Łękawica otrzymała dofinansowanie w wysokość 960 400,00 zł na Realizację prac konserwatorskich i restauracyjnych na zabytkach zlokalizowanych na terenie Gminy Łękawica. W ramach tego zadania planowane są prace konserwatorskie i restauracyjne przy krzyżach przydrożnych, kapliczkach i figurach w następujących lokalizacjach :

Łękawica:

- ❖ Krzyż przydrożny drewniany, figura Chrystusa z blachy – lokalizacja Łękawica skrzyżowanie ul. Wspólna z ul. Żywiecką – działka nr 359/2;
- ❖ Pomnik poświęcony pamięci ofiar I wojny światowej i wojny polsko – bolszewickiej – lokalizacja Łękawica ul. Wspólna przy Budynku Urzędu Gminy; działka nr 1648;
- ❖ Kapliczka „Upadek Chrystusa pod krzyżem” figura kamienna lokalizacja skrzyżowanie dróg wojewódzkich ul. Żywieckiej i ul. Beskidzkiej; działka nr 92;
- ❖ Kamień graniczny – lokalizacja Łękawica skrzyżowanie dróg wojewódzkich ul. Żywieckiej i ul. Beskidzkiej; działka nr 92;
- ❖ Kaplica murowana - wewnątrz znajduje się obraz Matki Boskiej Częstochowskiej i Jezus Frasobliwy – lokalizacja Łękawica ul. Wspólna; działka nr 3156/1;
- ❖ Figura Matki Boskiej Różańcowej, kamień piaskowy – lokalizacja Łękawica ul. Wspólna; działka nr 1361;
- ❖ Brama drewniana przykryta daszkiem. Resztką dawnego ogrodzenia cmentarza - lokalizacja Al. Jana Pawła II 2; działka nr 1347;

Łysina:

- ❖ Figura kamienna Matki Boskiej z Dzieciątkiem - lokalizacja Łysina ul. Łagodna; działka nr 104/8;

- ❖ Kapliczka kamienna Chrystus Nazareński – lokalizacja Łysina skrzyżowanie ul. Łagodnej, ul. Leśnej i ul. Nowej; działka nr 153/3;
- ❖ Okrajnik:
- ❖ Figura Matki Boskiej Różańcowej, kamienna, polichromowana – lokalizacja Okrajnik, ul. Żywiecka 24; działka nr 1547/5;
- ❖ Kapliczka pw. Św. Antoniego o drewnianej konstrukcji – lokalizacja Okrajnik, ul. Zabytkowa; działka nr 1463/1.

Kocierz Moszczanicki:

- ❖ Kapliczka kamienna wnąkowa z płaskorzeźbą Matki Boskiej Bolesnej – lokalizacja Kocierz Moszczanicki ul. Beskidzka; działka nr 1124/1;
- ❖ Kapliczka słupowa szafkowa z kamienia piaskowego piaskowa przydrożna – lokalizacja Kocierz Moszczanicki ul. Beskidzka 3; działka nr 531.

Kocierz Rychwałdzki:

- ❖ Kapliczka kamienna zwieńczona krzyżem usytuowana na wysokiej podmurówce kamiennej – lokalizacja Kocierz Rychwałdzki ul. Beskidzka; działka nr 310/3.

W celu właściwej realizacji prac zlecono opracowanie kompleksowej dokumentacji konserwatorskiej dotyczącej zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy Łękawica. Koszt wykonania tej dokumentacji wyniesie 17 000,00 brutto. Opracowania dokumentacja konserwatorska musi być opracowana przez wykwalifikowanych konserwatorów dzieł sztuki i pozytywnie uzgodniona z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

Ponadto Gmina Łękawica planuje kontynuować dotychczasowe działania z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, edukacji, promocji i turystyki. Będą one obejmować m.in.

- ❖ Rozbudowę i przebudowę budynków użyteczności publicznej na cele kulturalne i turystyczne (w budżecie na rok 2024 zaplanowano na ten cel kwotę 2 295 000,00 zł)
- ❖ Ochrona i utrzymanie terenów zieleni urządzonej, w tym parków (ochronę parku podworskiego w Łękawicy), terenów zieleni przy kapliczkach, skwerów, terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych,
- ❖ Zrównoważony rozwój i utrzymanie infrastruktury turystycznej na obszarach cennych przyrodniczo,
- ❖ Organizację cyklicznych obchodów kultywowania rolniczych tradycji w połączeniu z pokazami i konkursami dla mieszkańców,
- ❖ Wspieranie Gminnej Biblioteki Publicznej w upowszechnianiu kultury,
- ❖ Działania promocyjne i informacyjne wśród właścicieli zabytków, w tym kapliczek, o konieczności opracowywania dokumentacji konserwatorskiej przez wykwalifikowanych konserwatorów dzieł sztuki (z pozyskaniem uzgodnienia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków) przy planowanych działaniach rewitalizacyjnych i restauracyjnych dla tych obiektów,
- ❖ Publikację miesięcznika samorządowego „Wieści Gminne”,
- ❖ Organizację obchodów z okazji Święta Niepodległości,
- ❖ Wspieranie organizacji pozarządowych z zakresu ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, a także sportu i turystyki.